د تــاتــوبــي
ټنګټکور او پېپلې

د څېړنې چوپړي (د ريسرچ پاڼې)

[illegible]

Ketabton.com

د مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرووونکی دی او مهرباني د هغه له ذاته سره ملګرې ده.

ليکي پوهه:

سرليک: د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې
ليکوال: ماسټر انجينېر صفی الله فردوس
خپرندوی: مومند خپرندويه ټولنه
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
اېډېټور: ماسټر انجينر صفی الله فردوس
طراح او ډيزان: ماسټر انجينر صفی الله فردوس
خپرېدو نېټه : مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی
چاپ نېټه : مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی

(له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د چاپ رښت له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښووني ترې د ګټې اخيستنې اجازه نشته !

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلۍ
د څېړنې چوپړي(د ريسرچ پاڼې)

تيسس څرګندونه

د ټاټوبي پالنې لوړ حس، ودنې، هوساينې، خوښونې، خوشحالونکي شيبو جوړونکي وګړي او وګړې چې پښتون پښت ته همدا ستاين په غوره اند، واند او پند چمتو کوي، سر دردی، غم او رنځ ترې په ودنې اړوي.

په واده، کوژدې، دسمال، سونتې، ښادی، مېلمستيا، مېلې، زوکړو ورځو کې هر مسلمان نر او ښځې د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلۍ اورې، وايې او ترې ګټنې اخلې. پښتو ژبې د هنر لېوالتيا په دې کښلې کې په دومره مېچه شتون لري، چې يوه غوره مسلمان په دې پوهه وي چې د غم او خوښی شېبو ترمنځ ښېلوالی کوي، غوره سلوکو، ټنګټکور او پېيلو سره پېژند رغوي، خپلې ژبې او مېنې سره ګڼلي پښتونولي چوپړ چمتو کوي.

غټ ټکي:

1 د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلۍ ,, د هېواد ساز، موسيقي، غږ، اواز او شعرونه،، (Country Music, Musical Sounds and Poems) ..8

1.1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډۍ ، ټپې، ټپکۍ، مصرۍ په ښه ويل کيږي. 8

1.2 ټاټوبي د ټنګټکور ټولي پېيلۍ د پښتو په لرغوني پېيل مېچه څېبزه خچبزه ټولواله روغ وي :...9

2 د پښتو ژبې ټول ګړنې او ليکنې پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي...11

2.1 ديني پېيلۍ (Religion Poem): 11

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.2 حماسي يا رزمي پېيلې (Epic Poem):................................. 11

2.3 بډاينې، غنايي يا بزمي پېيلې (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Stimulating Poem): 12

2.4 ښوونېز يا تعليمي پېيلې (Academic, Educational Poem): . 12

2.5 مدحي يا ستاين پېيلې (Praise Poem):................................ 13

2.6 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا ټوکيزې پېيلې (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem): 13

2.7 ويرنه يا مرثيه، ساندې پېيلې (Elegy Poem or Wailings Poem): 13

2.8 مبارکی، هر کلي يا د تهنيت پېيلې (Congratulation Poem or Blessed, Happiness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem): 14

2.9 د ګيلو، ګيله منې او شکايتونو پېيلې (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem):...... 14

2.10 وړتوب، وصفي پېيلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):.. 15

2.11 هېوادپالنې پېيلې (Country Raising Poem):.................. 15

2.12 دوستي باور کولو پېيلې (Trust Friendship Poem):......... 15

2.13 ځيرکې پېيلې (Intelligence Poem): 16

2.14 پوهګړي پېيلې (Intellectual Poem):.............................. 16

2.15 کورنۍ ته د غاړې اېښودنې پېيلې (Submission Family Poem): 17

2.16 ورکړې د ډالۍ ورکولو پېيلې (Generosity Gift-Giving Poem): 17

2.17 دندې کې د تېپتوالي پېيلې (Humility Service Poem): 18

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 18 ټکرکولو مېړانې پېیلې (Courage Conflict Poem): 18

2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پېیلې (Ambition Career Poem): ..19

2. 20 زړه سوی او رښتې ټولوالې پېیلې (Mercy Legal System Poem): 20

2. 21 ګور (لید) او رهبری پېیلې (Vision Leadership Poem):.....21

2. 22 مېلمه پالنې پېیلې (Hospitality Poem): 21

2. 23 ژبې نښتېځونکې پېیلې (Tongue Twisters Poem):.............22

2. 24 متل پېیلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem): 22

2. 25 ورمې پېیلې (Admonition Poem):.................................23

2. 26 لوڅې پېیلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem): 23

3. ټاټوبي د ساز لوی رښت...24

4. ټاټوبي د ساز کوشنی بېخلیک...................................24

5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، میوزیک) سبکونه.....27

5. 1 وګړنې ټنګټکور (ګړنې ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسیقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسیقي، شفاهي موسیقي).........................27

5. 2 سبک Style, Method ,, ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتیب لار یا طریقه ،، 29

5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور یا مذهبي موسیقي) 30

5. 4 لودیځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز یا پاپ موسیقي)....................30

5. 5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسیک ساز او اواز یا کلاسیکه موسیقي)...31

5. 5. 1 ځای:...32

5. 5. 2 لغمانی راګ:..32

5. 5. 3 د بېلګې په بڼه د پاري ځای (پاري مقام): 33

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 5. 4 سبټاک (Saptak): 33
5. 5. 5 ,, جيجيونتی: 33
5. 5. 6 ارو: 33
5. 5. 7 امرو: 33
5. 5. 8 راګ يا رګ (Raga): 33
5. 5. 9 پرزه: 34
5. 5. 10 تال (Tala): 34
5. 5. 11 ماتره (Metre): 35
5. 5. 12 تيور يا تيورا (Tivra): 35
5. 5. 13 سور يا سوارا (Swara): 35
5. 5. 14 لی يا لهی: 35

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسايل، اسباب).............................. 36

6. 1 تاري (نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسې، زهي، ارشه يي) سازونه: 37

6. 1. 1 رباب : 37

6. 1. 2 تنبور: 40

6. 1. 3 چنګ: 42

6. 1. 4 څلور تاره: 43

6. 1. 5 دمبوره: 44

6. 1. 6 دوې تاره: 45

6. 1. 7 غجکه، چېغکه يا رېچکه: 46

6. 1. 8 سرېنده: 48

6. 1. 9 سرنی: 50

6. 1. 10 شېړتاره: 51

6. 1. 11 بينجو: 52

6. 1. 12 واج (وونز): 54

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه) 56
6. 2. 1 سورني (سورنا، سورناى): 56
6. 2. 2 تولی (رنګړی، توله، غوږګه، نی یا کړکی) 58
6. 2. 3 ارمونيه، هارمونيه يا باجه: 60
6. 3 د وهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي) 62
6. 3. 1 دايره (ديرا): 62
6. 3. 2 ډول: 63
6. 3. 3 ډولک: 66
6. 3. 4 زنګ (تال): 67
6. 3. 5 اېرخبغلی، يوه سره (زېر بغلي): 68
6. 3. 6 تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې): 69
6. 3. 7 منګی (ګړی): 70
7. يادونه: 71
8. د انځورونو معلومات 72
9. Bibliography ببيلو ګرافي 75

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ،، د هېواد ساز، موسيقي، غږ، اواز او شعرونه،، Abode Music and Poems or Country) (Musical Sounds &Poems

د افغانستان ساز يوه ګډ ټکی د لورويني او غوره اړېکي د تربګنو، ټبرونو او ژبو سره لري، پښتو، دري، ازبيکي، پشه يي، نورستاني، ګوجري، بلوچي او ۲۴ نورې ژبې د ټاټوبي د ساز کښلې بڼه د ژبو لري او د ساز کښلې بڼه (ليکل شوي، متن Text متن: سوره: موضوع، مضمون او درسي کتاب.) اساسي ستڼه رغوي.

زموږ ټاټوبی د ساز بېلا بېل سبکونه او لهجې لري، له لرغونو پښتني وګړني پېيلو نېولې لکه : لنډۍ ، ټپې، ټپکی، مصرۍ، نيمکی لنډۍ، نيمکی ټپه، نيمکی ټپکی، نيمکی مصرۍ، لنډۍ ابزه، ټپه ابزه، ټپکی ابزه، مصرۍ ابزه، انګۍ، لنډکی، بګتی، کېسی (شبې)، پاړکی، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتی، سپينی (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پينځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکويی، پټی (تي خورو اړوندې پېيلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګی، کښتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولی، تولونجی، نا پښېليزۍ، ناپېيلی او سلسلۍ. د پښتو ټول ګرني او ليکني پېيلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو، له دري غزل او عربي غزل نېولې تر هندي راګونو پورې دود لري.

د ساز ګامونه (موسيقي قدمونه) په لويه کې ډياټونيک (پرته له ميکروټون) څخه دي او تر دې نږدې پېر پورې څو غږګېزه او هارموني لوېدېځه بڼه د افغانستان په موسيقي باندې ډېر تاثير نه دی اچولی.

1. 1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډۍ ، ټپې، ټپکی، مصرۍ په بڼه ويل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تالبانو ترانه (چې تړاک، جګړې، بلواګرئ، سرخندنې او ريړوني ته د هڅوني په پار ويل کېږي، پرته له سندرې، پرته له سازه، پرته له ميوزيکه، سويي ټنګټکوره، ترنم او ترانې په بڼه په ستوډيو ګانو کې وايي چې ډېرې يې د ټاټوبي دودونو، کلتور او له ټولو اسلامي هېوادونو بېل بېلوالی لري؛ بل لورې ته دا هغه پېيلې نه دي چې ملايانو، مولويانو، خطيبانو، مفتيانو او شيخانو به د ادېنې او اخترونو په خطبه کې په درېځ باندې وايي، يا پر قبر، پر سترو ناستو کې ويلې) او د دري او فارسي ترانه چې ورته (Melody, Song, Chorus) په انګلېسي کې وايي (,, Melody: خوږه نغمه، غاړه لکه لغمانۍ، اهنګ، د اوازتيتوالی او لوړوالی.،، ، سندره Song, Carol : د خوشالۍ بدله: تعريف کول: فدا کاري کول: ځاربدل ،، او ,, Chorus: کورس بدله: په ننداره کې هغه بدله چه د نڅا او سندرو له پاره روزل شوې وي، په ګډه سندرې: د سندرې يوه برخه چې په ټاکلې دمه کې ويل کېږي.،،) دومره خوږوالی نه لري.

فاروق افندي د افغانستان ترک اصله موسيقي پيژندونکی په دې باور درلود چې زموږ د سيمې په جغرافيوي پولو کې هېڅ وګړني پېيله (فلکلوريک شعر) او ترانه د لنډيو غونډې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ربښتيندويه او هيجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

2.1 ټاټوبي د ټنګټکور ټولې پېيلې د پښتو په لرغوني پېيل مېچه څپېزه خچېزه ټولواله روغ وي:

(چې له څلورګونو څپو څخه به يې يا په هر څلور څپېز کې اوله څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې دوېيمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې درېيمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې څلورمې څپه باندې زورنه وي) په ستېه روغې دي.

(Tone, Intonation) په هر ډول، غونډله ييز اهنګ چې کښته پورته او يا هوار يون او خوځون وومومي او خبرې او نا خبرې (انشائيه) يا امري غونډلې سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند زورونو او اهنګونو سره تړاو لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېبلې ▬■ 10 چوپړی

خو کله چې پېبله (شپر، شعر یا اشلوک) د موسیقۍ ډګر ته ور ګډېږي، نو بیا یې هغه زورنې (خجونه) او اهنګونه نور له ژبني او پېبله یي (شعري) چار پېریال را وځي او ,, موزیکل،، کېږي. په دې ترځ کې د دغه دواړو توکو نه اهنګونه بلل کېږي: کمزورې زورنې ته یې ټیټ اهنګونه وایي او اهنګونو ته یې لوړ اهنګونه او هغه بیا ,, زېر او بمي: Pitch له پر له پسیوالي، ډېر پېښې او د ریږدا له پلوه له پراخوالي څخه منځ ته راځي، هر څومره چې پېښې یا تواتر شمېر زیات وي، غږ همغومره زیر او هر څومره چې لږ وي، غږ همغومره بم اوریدل کېږي.

له بل پلوه که د ریږدا لمن هر څومره پراخه شي، غږ هغومره رسا او هر څومره چې لنډ تنګه شي، غږ هغومره نا رسا اوریدل کېږي.

په دې توګه غږ یا زېر وي یا بم که منځنی، ولېدونکی یا جګېدونکی او داسې نور دي، اهنګ یا Intonation د زېر او بم یو ډول دی، دا مانا کله چې د ګړهار په بهېر یا اوږدوکې د زېر او بمي پراختیا لمن د غونډلې په کچه وي هغه زیر او بمي اهنګ بلل کېږي، اهنګ په پښتو کې ژبني ارزښت لري، د سارې په توګه خبري او ناخبري غونډلې سره توپیر وي، د خبري هغې اهنګ ولېدونکی او د پوښتني هغې جګېدونکی ... . دی،،. غاړې ,, لحنونه،،.

,, غږېز تارونه: د سا (وچې) مرۍ په لوړه برخه کې حنجرې (چنغړک) دواړه دننه دېوالونو ته څلورو یا دوو جوړو مرغېړیو (عضلاتو) ځای نیولی دی چې له ډېرو ارتجاعي او نریو تارو څخه جوړ شوي دي. دغو تارو ته غږېز تارونه وایي، د غږونو د جوړیدو پر وخت سا هوا د حنجرې له تشې نه د غږېزو تارونو له منځه تېرېږي. که د سا هوا د تېرېدو پر وخت چې د غږ زېږ له پاره پر کار ولېږي، غږېز تارونه په عادي بڼه وي، په بله وینا یوه له بله سره لرې وي، هوا له تارونو سره بې که کوم ټکره تېرېږي او تارونه نه ریږدي. نو داسې غږونه منځته راځي چې هېڅ راز بنګهار او موسقیت نه لري، دا راز اوازونو ته ,, ناغږن اوازونه،، وایې. که د غږ د زېږ پر وخت غږېز تارونه سره نږدې راوړل شي، په بله وینا، د حنجرې تشه سره ورشي او د هغو مرغېړي سره راکېښکل شي، په دې توګه سا هوا تارونه پر ریږدا راوړي او داسې غږونه رامنځته کېږي چې بنګهار او موسقیت لري، دا راز اوازونو ته ,, غږن اوزونه ،، وایې. دا چې ټول پښتو خپلواک اوازونه د پیدایښت پر وخت غږېز تارونه ریږدوي، نو له دې کبله ټول غږن او خواږه دي،، (محمد رحیم، ۱۳۴۹ ل، ۵۲ چوپړی)

له دې سره، سره پرته له خبرو او پېبلو یا یوازې د تش ساز په بڼه هم شتون لري لکه (رېپراټور).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېيله (شېر يا شعر، اشلوک) يوه ځانګړی ځای زمونږ د ټاټوبي د ساز په دود کې لري.

2. د پښتو ژبې تول ګړني او ليکني پېيلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي.

د پښتو تول ګړني او ليکني پېيلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو زما په نظريې؛ پېيلې , اشلوک، شېر يا شعر ، د منځپانګې , سکالو، محتوا او موضوع، له مخې شيرې وېشت ۲۶ ډوله دي. لکه:

2. 1 ديني پېيلې (Religion Poem):

په دې ډول پېيلو کې ديني موضوعات، لکه: د الله ,ج، توحيد (له شرک او کفر څخه ځان ساتل تر قيامته پورې)، د پيلني سړي (اول سړي، لومړي سړي، ابوالبشر يا حضرت ادم صفی الله) خبرې، پېيلې، کړه وړه، پښتو ژبه يې چې هغه پرې پوهېده، له الله ج څخه يې غوښتني او په اسلامي نېغه لاره تر پايني سلګۍ پورې ودرېدل، له ۲۲ لويو ګناهونو يا حرامو کارونو نه کول او حلال يا روا کارونو کول، د دين د بزرګانو اقوال او لارښووني، ژوند پيښې، عبرتناکې کيسې او په دين او مذهب پورې نور اړوند مسايل شامل دي.

2. 2 حماسي يا رزمي پېيلې (Epic Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د جنګونو، اتلوليو او ملي تاريخي ويارنو بيان په کې راغلی وي، سکالو يې پر رزم يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر جنګ جګړې راڅرخي.

2 .3 بډايني، غنايي يا بزمي پېبيلې Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Stimulating Poem):

غنا په لغت کې سرود، نغمې او ښکلي آواز ته وايي او په ادبي اصطلاح هغه پېبيلې دي چې د پېبيلن او پېبيلنې (شاعر او شاعرې) د احساساتو او عواطفو بيانونکي او څرګندوی وي.
دغه احساسات خامخا د انساني مينې (محبت)، مينه ناك، له مينې ډك، لېوالتيايي (عشقي)، پاروني، رنځونو او کړاوونو څخه متأثر يا اغيزمن شوي وي، د لېوالتيا سندرې دي چې له نيمګړي مينې او وار وار د ليلا او مجلون (ليلی او مجنون)، فرهاد او شيرينې سکالو را نغاړي په روان پېر او په ځاني تجربه لړ پام ساتي، سکالو يې پر بزم او يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر مينه يا لېوالتيا راڅرخي.

2 .4 ښوونيز يا تعليمي پېبيلې (Academic, Educational Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کې هغه پیبلي شامل دي چې د شاعر هدف په کې نوروته د ښوونې، زده کړې، نورو علومو او فنونو ور زده کول وي.

2. 5 مدحي یا ستاین پیبلي (Praise Poem):

په دې ډول پیبلو کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي، د هغه اخلاقي ښیګڼې بیانوي او د دنیایي ژوند بریاوې او ښکلاوې یې ستایي.

2. 6 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې پیبلي (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem):

په دې ډول پیبلو کې د تن (فرد) یا ټولنې اخلاقي نیمګړتیاوې، ناوړه اعمالو ته د انتقاد ګوته نیول کیږي، مسایل د هجو او یا طنز په ژبه بیانیږي، یوه ډول ټوکیزې پیبلې دي.

2. 7 ویرنه یا مرثیه، ساندې پیبلې (Elegy Poem or Wailings Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغوي معنا يې پر مړې ستاينې او ژړيدنې دې او په ادبي اصطلاح هغه پيبيلې دي چې پيبيلنو (شاعرانو) په کې د مړي د نيکيو او ښيګڼو ستاينې کړې وي او هغه پر مړينه يې د خواشينۍ او خفګان څرګندونه کړې وي.

2. 8 مبارکی، هر کلي يا د تهنيت پيبيلې (Congratulation Poem or Blessed, Happiness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem):

د تهنيت لغوي مانا مبارکي او ښه راغلاست ويل دي او په ادبي اصطلاح د پيبيلو دا ډول د مرثيې خلاف دی.
پيبيلن او پيبيلنه (شاعر او شاعره) په پيبيله (شبر، شعر، اشلوک) کې د خوښۍ احساس څرګندوي او نوروته د خوښی پيغام رسوي.

2. 9 د ګيلو، ګيله منې او شکايتونو پيبيلې (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem):

په دي پيبيلو کې د ژوند له ناوړه او غمناک حالت او د ټولنې ظالم حاکم قدرت نه ګيله او شکايت شوی وي، پيبيلن او پيبيلنه (شاعر او شاعره) د غسې خپل دردونه او اوزونه څرګندوي او نور پرې خبروي چې اصلي هدف يې له خپل حال نه د نورو خبرول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 10 وړتوب، وصفي پېیلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):

په دغه ډول پېیلو کې پېیلن او پېیلنه د خپلې نېغې لیدنې کتنې یا باورې اوریدنې له مخې د اشخاصو، طبیعي منظرو د کال د فصلونو او نورو شیانو ظاهري صفات شرح کوي او کله، کله بیا د خپل تخیلي ځواک په ملتیا معنوي اوباطني نړۍ ته داخلیږي او د افرادو روحي او عاطفي ځانګړنې تشریح کوي.

2. 11 هېوادپالنې پېیلې (Country Raising Poem):

په دغه ډول پېیلو کې د هېواد پالنې، وطن هسکولو او ټاټوبي (پورته کولو، جګول پرمخ بیول، ژوند کول، تیارول، روزل، برابرول، سرشته کول، اېښول، ابادول، جوړول، ودانول، راټولول، مړول، څرګندول، اعتراف کول، ډېرول، زیاتول، پرسیدل، پای ته رسول، سرته رسول، تمامول، بشپړول) په اړه سپړنه شوې وې. پېیلن او پېلنه په پېیله کې د دښن لمسون نه منلو، خپلې خاورې ته د لېوالتیا په لوړ حس کتلو ځانګېرنې سپېنې ته راوباسي.

2. 12 دوستي باور کولو پېیلې (Trust Friendship Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ډول پيبلو کې د دوستي (ياري، ملګري او يارنې) باورکولو (ويساکول، اعتبار کول: اسره کول، هيله کول، تکيه کول، اعتماد کول، توکل کول: عقيده لرل، اميد کول. باور، ويسا: باوري، اعتباري: ذمه وار مقام، مسئول مقام: څوکيدار، څوکۍ والا: امانت، وديعه، سپارنه، امانتي پانګه: د نرخونو د کنټرول موسسې.) په اړه سپړنه شوي وي.
پيبلن او پېلنه په پيبله کې ځان کم راوستو، خبرې منلو(فرمان برداري، حکم منلو)، ملګري ماتولو، بې پامه (بې پروا، بې لحاظ)، پيښه، په کومه بڼه تاسو باور تعريف کوئ؟، تر ټولو ډېر باوري تن ستاسو په ژوند کې څوک دی؟، په کومه بڼه په چار ده چې دوستي وکوئ؟، تاسو د تل پاتي باور او يارنې له پاره غوره کړنې کوئ؟ ولې او ولې نه؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې باوري ملګري مو د وړتياوي کوم پوړونه پوره کړي؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې خپله مګري مو ومنئ ؟ ستاسو په ژوند کې کوم تن يا تنه شتون لري چې هره خبره يې ومنئ؟ په ورته بڼه پوښتنېزه غونډلې او د ياراني باور لوړ حس ځانګړنې سپينې ته راوباسي.

2. 13 ځيرکې پيبلې (Intelligence Poem):

د وی يا ويکيي له پامه د پوهې، خبرتيا، استخباريه، ځانګړيو خدمتونو پيبلو ته وايي. او په اصطلاح کې هغه پيبلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: په کې د دښن شته، د جګړې کرښې شاته د ځواک کچه مندلو، پټې موخې، د غوله ونې شفرونه او سکنالونه، کاړه وګړي او هاميانی، ټاکلی وګړي رښت، د غلې کړنو ګور ټولوالې کړه وړه بوږبېدلي وي.

2. 14 پوهګړي پيبلې (Intellectual Poem):

د وی يا ويـکيي له پامه هوښياري، عاقلي، روښان فکره پيبلو تـه وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: په کې د لوړو لوروينو، غوره پېژند، سويې کمعقلي، سويې جهالت، سويې پوچې عقيدې (سويې موهوماتو، سويې موهوم پرستي، سويې خرافاتو) او په لوړه علمي ژمنې بوږېدلي وي.

2. 15 کورنۍ ته د غاړې ايښودنې پېيلې :(Submission Family Poem)

د وی یا ویکیي له پامه کهول ته د سپارنې (تسلیمېدنې، اطاعت، وړاندېز) پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتې چې غاړه ايښودنه څه ده؟، يوه بېلګه يې وړاندې کړئ، په کوم پېر کې چې غاړه ايښودنه شتون و نه لري، پايله (نتيجه، پای، غوره والی او توپير) يې څه ده؟، په کومه بڼه پام کوئ چې پلار ته اړيينه ده ځواب ويونکی د هغه زوزان وي چې سرابښتوب (بخل، حرص) او درناوی نه کوونکی وي؟ او د روزنې غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 16 ورکړې د ډالۍ ورکولو پېيلې (Generosity :Gift-Giving Poem)

د وی یا ویکیي له پامه په سخاوت (بې کبري، فراخوالي، فیاضي) د ډاليو ورکولو پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلو دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتې چې ورکړه څه دی؟، هغه ډالۍ سپېڅنې ته را وباسئ چې ترټولو غوره مو په ژوند کې کوم تن ته ورکړې وي، تاسو په کومه بڼه حس کوه په کوم پېر کې مو چې ډالۍ ورکوله؟، تر اوسه مو لېست جوړ کړی چې پلار، مور، ورور او خور ته څه او څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړين دي، دا اړتيا مو ولې غوره کړه، او په څو هاميانيو ورته ډالۍ پېرودئ؟ په سختۍ کې مو چاته ډالۍ ورکړې؟، غوره جوړه د ژوند کومه ډالۍ غوره کوي؟، غوره سخاوت، او د بې کبري غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 17 دندې کې د ټېټوالي پېبيلې (Humility Service Poem):

د وی یا ویکیي له پامه په خدمت، کار، نوکري، وظيفه، ماموريت، د لښ خدمت کې د ټيټ والي، سپکوالي، تواضع پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېبيلن يا پېبيلنه په پېبيله کې د غورې دندې او غوره کړو وړو، ښه سلوکو، بې لوره لوروينو، په اتلولۍ د دندې سرته رسولو، په سرلوړۍ د ټاټوبي سپارل شوي هره دنده بشپړولو او په ټوله کې د لوی کور په لوی ليد د دندې کړه وړه وندي کوي.

2. 18 ټکرکولو مېړانې پېبيلې (Courage Conflict Poem):

د وی یا ویکیي له پامه د ټکر خوړلو همت، مخالفت کولو زړور توب، تصادم کولو همت، په زوره په بل شي سره نښتلو زړور توب، لګېدلو مېړانې، مخالفت همت، اخ او ډب مېړانې، لګېدنې زړور توب او نښتې زړور توب پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېبيلن يا پېبيلنه په پېبيله کې پوښتې چې په روان پېر کې ستا او د بل تن ترمنځ په زوره په بل شي سره نښتل په څه دي؟، تاسو دغه حالت ته په کومه بڼه ځواب ورکوئ، خپل د لګېدلو باندې چې تاسو ځواب ورکړی دی؛ خوښ يئ پرې او که نه؛ په بېله بڼه غواړئ چې ځواب ورکړئ؟، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل تن له ورته مخالفت سره مخ شي تاسو څه پام کوئ چې د هغوی مخالفت به په کومه ډول وي؟، د همت یا زړورتوب په اړه غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پېیلې (Ambition :Career Poem)

د وی یا ویکیي له پامه د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، د ژوند لارې لوړې ارزو، پرمختګ (په ژوند کې منډې، کار کې بېړې) داعیې پېیلو ته وایې.
او په اصطلاح کې هغه پېیلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي:
چې پېیلن یا پېیلنه په پېیله کې پوښتې چې کله تاسو کوشنی وئ، څه شئ تاسو غوښتل چې شئ په راتلونکي پېر کې؟ ولې؟ ورسته مو خپلې غوښتنې څخه وګرځیدئ؟، د لوړې ارزو ګټې په څه کې دي او تاونونه یې څه دي؟، تاسو په روان پېر کې په څه مشغول یئ چې په سمون یې خپلې موخې ترلاسه کوئ؟ تاسو داسې پام کوئ چې ستاسو لوړې ارزو پای ته نه رسېږي؟ ولې؟ او ولې نه؟، تاسو لوړې ارزو لرئ چې د یوه استازي یا فلمي ستوري په شان شتمن تن ووسئ نه لکه یوه انجینېر تن په شان چې هېڅ سرغندوی (مشهور)، بډایه او سوکاله نه وي خو ټول ژوند یې د نورو وګړو یا د ټولګټې هوساینې، ګټنې او مرستې له پاره په کار کړ کړی وي، تاسو تل څه شئ غواړئ چې ترلاسه یې کړئ؟ تاسو ترسره کړي دي تراوسه؟ تاسو په کومه بڼه د بریالیتوب مېچه کوئ؟، تاسو لوړې ارزولرونکي یئ؟ ستاسو نوموړی حرص د دې سبب شوی دی چې د ژوند غوره برخه مو له پامه لوېدلې وي؟ تاسو څه شی کولی شئ چې ډېر یا لږ لوړ ارزو لرونکی دي وګڼل شئ له خپلو څه رنګوالي څخه؟، د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، په ژوند کې منډې او کار کې بېړې داعیې وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 .2 زړه سوی او ربښتي تولوالې پېبلې (Mercy Legal System Poem):

د وۍ یا ویکیي له پامه زړه سوی او ربښتي ټولوالې (رحم او قانوني سیستم، مهرباني او حقوقي ټولوالې، شرعي ټولوالې) پېبلو ته وایې. او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې پوښتې چې کله مو داسې کار کړی دی چې اوس پوی شوئ چې داسې کار مې باید نه وی کړی؟، تر اوڅه پورې دې داسې پرېکړې پایله ترلاسه کړي ده چې تورن ګڼل شوی یې او یا کوم تن در ته بخښنه یا زړه سوی دربانډې کړی وي؟، د پرېکړه کوونکي (قاضي) کړه څه ډول وي؟، د پرېکړه کونکي او زړه سوي کوونکي ترمنځ بېل والی څه دی؟، وګړي دي پېرېکړې وکړي او که زړه سوی چې کله کوم تن په لوی تور تورن وي؟، دودېز، ټاټوبي او پېنی وال ربښت لوړ حس د ترې او پرېکړې هر تن ډک وي؟، ستاسو پور په وګړو باندې د پرېکړې او زړه سوي په ډول چې مالیه نه پرې کوي، وژنې، د تمځي د څراغونو نه درناوی، پر ناموس وار، له هتی د خوړو غلا، د نشه یې توکو پلور تورونو په کومه ښه کړ کېږئ؟، تاسو تر ډېره پرېکړه کونکی او که رحم کوونکی تن یئ او ولې تاسو پام کوئ چې داسې تن یئ؟، تاسو د خپلو وګړو په منځ کې د پرېکړې او زړه سوي په ډول ترمنځ تله او پرتلنه په څه ډول کوئ؟، د ښه سلوک برابری (پای ته نږدې: د ځانمنیتوب ښکاروندي ځان پالني؛ پای ته ډیر نږدي: قانوني ښکاروندی؛ پای: مسلکي کړني ښکاروندی؛ له پای وړاندې: ربښتینوالی ښکاروندی) کوي، ځیني شیان کیدی شي چې قانوني وي، خو سوی سم یا ناسم به وي (ښه سلوکو پوهه)، ځیني شیان کیدی شي چې سم وي (ښه سلوکو پوهه) خو سوی قانوني یا بي قانونه به) وي او په کې د عفوي، زړه سوي، رحم، مهربانی، قانوني، ربښتي، حقوقي، شرعي ټولوالې بوږېدلي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 21 ګور (ليد) او رهبرۍ پېيلې (Vision :Leadership Poem)

د وۍ يا ويکيي له پامه په خيال کې راوستل او مشرۍ، (ليدل او زعيمي، تصور کول او رهبرۍ، په خيال کې راتلل او لارښوونکي، خيالي منظره او مشرۍ، خيال او رهبرۍ، بصيرت او رهبرۍ، باصره او زعيمي، منظره او زعيمي، د باصري حس او رهبرۍ) پېيلو ته وايې.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتي چې هغه کوم رهبر دی چې تاسو ورته د مينې او شاباسي په نظر ورته ګورئ؟ ولې دوی ته د مينې او شاباسي په نظر ګورئ؟، کوم څه رنګوالی تاسو په ښه رهبر کې وينئ؟ پرته له مشرئ څخه په ټاټوبي کې ګډوډي، بشپېره بې نظمي او انارشيزم يا ځانځاني (بې ربنتي، بې حکومتي) ته لاره پرانستل کيږي؟، مشر (رهبر) د ليدلو (بصيرت، تصور کول، په خيال کې راتلل)، قضاوت (نظريه، اټکل، د تشخيص قوه) او د ښې راتلونکې په هېله (د ښه ژوندانه په هېله) درې غوره ځانګېرنې لري؟، رهبري پر دې پوهېږي چې راتلونکی بل کوم کار وکړي؛ پوهېږي چې دا ولې غوره دی او پوهېږي چې په لاس کې لرلو اسانتياوو زېرمو څخه ګټنې راوباسي؟، کومې پرېوتلې (واقعه، دروغ) مخې ته دي، دا څلور اړخه لرې لکه څنګه چې دننی اړخ لري؟، په هرو پېچلو خنډونو کې اسانتياوې پلټي، خو په هرو اسنتياوو کې خنډونه نه پلټي!؟، ليکونکی څه شی په ډاګه کوي چې درې غوره ځانګېرنې د مشر څه دي؟، د کښونکي کښلې چې وړاندې کوي دا د هر وګړي ليد دی د يوه ښه رهبر له پاره، تاسو ورسره دامنئ او که نه يې منئ، ولې؟ او ولې نه؟، په پېنې واله سېمه کې ګټور مشر په کومه ډول تشريح کوئ؟ او وند د رهبرۍ په کې بوږېدلي وي.

2. 22 مېلمه پالنې پېيلې (Hospitality Poem):

د وۍ يا ويکيي له پامه مېلمه پالنې او مېلمه پاله پېيلو ته وايې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې د مېلمنو غوره پالنه، مېلمنو درناوی، د پښتون پښت (نسب) پخت پخلی، لېوالې او لېوال ته د غوره خوړو پخول، پخلنځي کې په زړه پورې خوړو، دمې ځای کې غوښو او مېلې ځای کې د شپنوسیخان پخول، پتولی (مېزپوښي، دسترخوان) تیارول، خوړل او څښل وندي کوي.

2. 23 ژبې نښتېځونکي پېبلې (Tongue Twisters Poem):

د وی یا ویکیي له پامه ژبه بندېدونکي، وینا بوړبوکي غولی، وینا سبک چورلونکي، ژبې ګډوونکي پېبلو ته وایي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې ډېر ژبه څرخوونکي غبرګلړونه، ډېر ژبه تاوونکي غبرګې پښېلې او ژبه نښتېځونکي غونډلې، غونډ او ویکیي وندي کوي.

2. 24 متل پېبلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem):

د وی یا ویکیي له متل، مقوله، کره وینا مثال او نمونه یې پېبلو ته وایې.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې متل، مقوله، کره وینا مثال؛ تشبیه (ورته والی)؛ هغه لنډه کیسه چې د اخلاقو درس ورکوي؛ عبرت؛ نمونه، موډل، کاپي، سر مشق، ورته (مشابه) ، جوړښت، رغښت، هغه کره وینا مثال چې پېبلن یا پېبلنه یې له مخې پېبله کاږي، هغه سړی یا ښځه چې انځورګر یې له مخې څیره کاږي، اصطلاح، لهجه او د افادې خاص ډول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 25 ورمي پيبيلې (Admonition Poem):

د وی یا ويکيي له پامه نصيحتي، مصلحتي، مشوريي او ورمي پيبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پيبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي:
چې پيبلن يا پيبيلنه په پيبيله کې نصيحت، سلا، مشوره خبرتيا، لاربنوونه، د خبرونو راپور (د جمع په حالت کې) او ورمونه وندي کوي.

2. 26 لوڅې پيبيلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem):

د وی يا ويکيي له پامه لوڅې، لغړې، بربنډې، سيکسي، کونی، پوچې او بې ختو پيبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پيبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي:
چې پيبلن يا پيبيلنه په پيبيله کې جنسي، نر توب يا ښځتوب شهوت، شهواني غريزه، بې جامو، لوڅې، لغړې، بربنډې، څرګندې، ايستلې (لکه توره له تيکي څخه)، تش لاسي (بې وسيلې)، بې زيرمې، شړيدلې (لکه کالې)، خوارې، تشې، بې ډوله، ساده، بربنډول، لغړول او تشول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. ټاټوبي د ساز لوی ربنت

د ټاټوبي ساز په بېلا بېل سبکونه او لهجې کې سندرغاړو (ټنګټکوري، موسيقارو، سازيانو، شاعرانو يا هنرمندانو) ته سرغنويتوب ورکړی دی چې له کرښو او پولو (سرحدونو) څخه ور تېر شوي دي او د وګړو په زړونو کې يې ځای موندلی دی، له شپېتمه لېږدېزه لسېزه، افغانستان په دننه ني توتريخوالي کې ګېر و، له دې مخې د ټاټوبي بډايه ساز پاتېشونی (ميراث) چورلک (شپېلک، سګنال) په نشت شو، و ځپل شو او يوازې د باندنيو ځواکونو له لاسه تېتي کچې ته ورسېده.

پلازمېنه کابل چې د دودونو زړه يا مرکز يا کلتوري او فرهنګي مرکز د افغانستان دی، د ساز (موسيقي) له دګره هم، د لغمان ساز يې د زړه برخه، پکتيا ساز يې متې، د بلخ ساز يې زېرمه، د کندهار يې مستي او د هرات ساز يې دوديز (سنتي) دی. چې بل لورې ته د ننګرهار ساز يې د هندي ساز پوله، د بلخ ساز يې د روسيې ساز پوله او هرات ساز يې د ايران ساز پوله او ژۍ دي او ډېر نږدېوالی سره لري.

4. ټاټوبي د ساز کوشنی بېخليک

په ټاټوبي کې د ساز لړۍ د ارياني پېر څخه پيل کېږي، چې د ريګويدا ويدي سندرې، د اوستا ګاتا سندرې چې د هندوکش غرونو په لمنو کې د مسو پېژندلو لړۍ يا په پيل پېر کې ۳۰۰۰ مخ زېږدي څخه تر ۵۵۰ مخ زېږدي پورې د هخامنشيانو

(هه ښه منشيانو) وکمنۍ پورې ښه څرک درلود، چې نوموړي ساز د يوه کورس په بڼه يا ټولو سره په ګډه يوه اواز په ريتم باندې ويل کېدلې.

د مسلمانانو يا عربانو له راتللو ورسته ۲۲ لېږدېز کې د ټاټوبي په لرو پرتو او کلو او باندو کې په يوه، يوه تن (بې جوړې) سندرې ويلې او په نيم مړي په بڼه پاتېشوني وو، د سامانيانو ۸۱۹ زېږدی يا ۱۴۴۱ لېږدی)، ګورګينيانو (۱۰۸۵ ل زېږدي يا ۱۷۰۷ لېږدي) او تيمور شاه دوراني (په ۱۱۷۰ زېږدي پورې په ۱۷۹۲ لېږدې) په واکمنۍ کې ساز په دربار کې دود شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ■■ 25 چوپړی

د اېنګلېسانو په واکمنۍ کې په نولسمه پېړۍ په دننه ني او باندنيو شخړو او جګړو کې له اېنګلېسانو سره د ټاټوبي ساز او اوز ته د پرمختګ او روزنې ته پېر برابره نه وو، نوموړي هنر په ټول ګډونه ناستو کې او رسمي بلنو د ټاټوبي کې په ډېره کچه پيرودونکي نه درلودل او سندرغاړې چې په ټېټې سطحه د ټولنۍ په منځ کې ځای درلوده، په همغه پېر کې هم د ساز او اواز خپل مزل وهه.

امير شېرعلي خان په دوېيمه دورې وکمنۍ ١٢٥٨ لېږدي (١٨٧٩ زېږدي) کې د لومړي ځل له پاره له هندوستان څخه افغانستان ته د هندي ساز او اوز ماهرين راوستل، او هغوی ته يې د خواجه خوردک يا خرابات په سېمه کې هستوګنځي ودان کړل، دوی يوازې د امير دربار ته د ساز او اوز له پاره رابلل شوي وو، او په پيل کې يې همداسې کړني کولې، لږ لږ د نومړو د ساز مخه لورا لور خوره شوه او د وخت په تېرېدلو سره يې په ټولنه کې ځای ومنده، په دې بڼه چې د هندي ساز څپه دلته نوی پل کېښنو د، او ژور اثر يې د ټاټوبي په وګړني نيم مړي ساز و ښېنده، او په دې کې د لږ بدلون او اوډون جوګه هم شو، او د پرمختګ لوری يې نومړي هنر ته برابر کړه.

له دې لورې څخه نوموړو هندي ساز هندي پښت په ټاټوبي کې د ژوندګړو په بڼه ځان و منه، او زامن يې د دې ټاټوبي د ملي هنرمندانو ځای خپل کړه، د ټاټوبي د ساز او اوز د پرمختګ له پاره خپل ژوند وقف کړه، د نوموړو اوستادانو يوه غوره لاسته راوړنه دا وه چې دوباره برابرول د وګړي پېيلو، د افغانستان محلي سندرې يې په هندي کالب کې ځای پر ځای کړي، چې نوموړې وګړني پېيلو له ورکېدو او له منځه تللو څخه وژغورل شوې او د ټاټوبي په رسمي او ټول ګډونه ناستو کې ځای و مونده، د نوموړو اوستادانو بل خدمت د افغانستان ساز ته دا وو چې ښوونه او روزنه د ساز يې زلميانو، نيمچه زلميانو او کوشنيانو ته په ښوونځيو کې ورکوله، د ساز نوموړی دود خپرول په علمي بڼه په ټاټوبي کې ګټور تمام شو، چې يو له هغه سندر غاړو څخه سرغندوی خراباتي و، چې د ساز نوموړی تخنيک له خرابات څخه را و باسي او د ټاټوبي په مرکز يې واړوي غلام حسين اوستاد و، او لومړی افغان اوستاد قربان علي نومېده چې د اوستاد قاسم د محمد نبي (اوستاد نتو) لاربښود و.

د غازي امان الله خان په واکمنۍ ١٩١٩ زېږدي څخه تر ١٩٢٩ زېږدي کې ساز او اواز پرمختګ و کړه، او د خرابات ښوونې له مرکز څخه ښونيز او روزنيز علمي او اکيډميک ځايونه جوړکړل شول چې په کې د لويديځ سازونو غږول هم په کې ښول کېدل، دولت د لنډ پېر له پاره په ښوونځيو کې کورسونه د ساز او اواز چمتو کول، چې يوه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬■ 26 چوپړی

دغو کسانو څخه چې په نوموړې لار یې خدمت و کړه اوستاد فرخ افندي و چې له ترکي څخه افغانستان ته رابلل شوی و، چې اوستاد قاسم، اوستاد غلام محسین، اوستاد نبی ګل او اوستاد محسن سراهنګ له سرغندوو سندرغاړو اوستادانو څخه ګڼل کېدل.

چې ورسته له ۱۳۵۰ لېږدېزې لسېزې څخه ورسته ساز او اواز د ټاټوبي په ټولنه کې ښه ځای پیدا کړه، له سیاسي بدلون څخه ورسته په افغانستان کې ساز او اواز په کابل ښار کې په غوره بڼه پرمختګ و کړه، په هغه وخت کې د نطیر هنري ډله، انسامبل د مېرمنو ډله، د ساز او اوز وړیا کورسونه، د موسیقۍ (ساز او اواز) ښونځي او پوهنځي، ښکلي هنرونه بنسټ کېښودل شو، بل لورې ته په ټول افغانستان کې ناوړه سیاست او جګړې د ساز او اواز له پاره مخه ډب کړه، اوستاد احمد ظاهر یې په سر و وېشته او ژوند یې ترې واخسته د لويې لارې سالنګو کې، خان قره باغی یې په سر و وېشته او ژوند یې ترې واخسته د کابل منډه یې په منځ کې، عبدالله کندهاری یې ژوندی ترشګو لاندې کړه او بیا یې و وېشته او ژوند یې ترې واخسته، سرغندوي سندر غاړې لکه بخت زمینه د مزایل مرمۍ په سې و تړل شوه، او له هغې ورسته د ملا محمد عمر په وخت کې ساز او اواز حرام و ګڼل شول، ډولونه او د ډمتوب اسباب په دار وځړول شو او په اور وسځېدل.

بل لورې ته چېرې چې نوموړي روزنه، پالنه لېدلې وه او چېرې یې چې ژوند کوو او چېرې چې مړ شو هلته ټنګټکور په درځ کې روان وو.

د حامد کرزي د واکمنۍ پر پېر ۲۰۰۲ زېږدي کې دولت هڅه و کړه چې ساز او اواز (موسیقي) دوباره د پخوا په بڼه ورغوي او کړنې یې په ښې بڼه پرمخ ځي د جمهوریت تر پایه پورې یا ۱۴۰۰ لېږدي پورې په همدې کال یې په وړې میاشت د ملا هیبت الله په دوران کې یې مخه ډب شوه، او له افغانستانه بیا ساز او اواز ګاونډیانو ته کډه و کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، میوزیک) سبکونه

په تولـه کي د ټاټوبي ساز او اواز سبکونه په څلور ډولونه دي، لکه :.

لومړی بڼه: وګړي ټنګټکور (ساز او اوز، محلي موسيقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسيقي)، دوېیمه بڼه: مذهبي ټنګټکور (مذهبي ساز او اوز یا مذهبي موسيقي)، درېیمه بڼه: پاپ ټنګټکور (پاپ ساز او اوز، پاپ موسيقي، لوېدیځه ساز او اوز) او څلورمه بڼه: ختیځ ټنګټکور (ختیځ ساز او اوز، کلاسیکه موسيقي).

5. 1 وګړني ټنګټکور (ګړني ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسيقي، سنتي موسيقي، فلکولوريکه موسيقي، شفاهي موسيقي)

هغه ساز او اواز ته وايي چې د افغانستان د سېمو، کلو او بانډو څخه ټوکېدلي وي، د هغه سېمو، کلو او بانډو دي چې ډېرې سرغندوي وي لکه: هارمونیک یا ځوغړه وېستل د نورستان سبک (کانتيوا سبک)، لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری لغمانی سبک، چارباغی سبک، د لمپاکا نيمکی، پام او سورکي سبک، د ختيځ داستان سبک، چهاربيته ننګرهاري سبک، پکتيا سبک، غزني سبک، بوستي سبک، د پښتون پښت کلیوالي سبک، قطغني سبک، بدخشي سبک، هراتي سبک، لوګري سبک، خراباتي سبک، هزاره ګي سبک، ازبېکي سبک، ترکمني سبک، پشه يي (دره يي) سبک، بلوڅي سبک او پنجشيري قرصک (چک، چک) سبک.

د وګړني ساز او اواز یا محلي موسيقي سرغندوی سندرغاړی اوستاد ګل محمد ګلکی (لغماني سبک) کې یې ۸۰ کاله د افغانستان موسیقۍ ته خدمت کړی دی، چې غوره لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری، لنډۍ ابزې یې ویلي دي، په اووه ۷ کلنۍ کې یې چې پلار مړ شو په همغه (۱۲۹۰ زېږدي) کال نوموړي د خپل کلي شپون سره شپون شو او ځانته یې تولی اخستي وه اوزبېن کي او د امیر حبيب الله خان په واکمنی کې لغمان ته راغی، رمه یې پېوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولی کې یې سندرې ویلې، یوه ورځ عبدالحنان ورته وویل راځه دا پېیلې مه وایه زما دغه پېیلې و وایه په کې.

له ځان سره یې خپلې مدرسې خواکې ورته درس وایه، په دې پېر کې عبدالحنان۲۳ کلن و، همغه وه چې د درس په خوند پوی شو، شپنې یې پرېښوده او مدرسه یې شروع کړه په لوست او لیک پوی شو، له اړخبغلې (یوه سره، زېربغلي درې ژبې ویکی) سره به یې پېیلې چې توتې ورته یوه سره وهله ده به سندرې ویلې ورته د زیارت کلي کې په نوموړي سبک کې، له لېوالتیا یې د امیر حبیب الله په پېر کې له هندو ترکانې چې ارمونیې جوړولې ترکانې هم کوله او ارمونیې یې جوړولې.

اوستاد ګل محمد ګلکی چې تخلص یې شېرزاد و، د محمد خیلو ټبر دی، د نور محمد زوی ۱۲۸۳ لېږدي کې زو کړه شوی و او ۸۹ کاله یې عمر درلوده، په ازبین کې زو کړه شوی وو د ۱۲۹۰ لېږدي (۱۹۱۲ زېږدي) کې لغمان ته راغلو، په چلمټیو کې یې پېژند پانه واخسته او د همدې کلي ژوند ګړ و.

څلنی ورځ یې د شپې په ۳:۰۰ بجې د سلواغې (دلوې) میاشت، دیارلس سوه او دوه اویاوم ۱۳ / ۱۱/ ۱۳۷۲ لېږدي (۰۴/۰۳/ ۱۹۹۴ زېږدي) کې یې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي. له کډوالۍ څخه چې راستون شو نو د ننګرهار بېهسودو ولسوالۍ کې پاتې شو او په اومه بیاله سېمه کې د شهېدانو په ادېره کې خاورو ته د هغه ځای د وګړو په غوښتنه وسپارل شوو. ,, کورنی ته یې بېسودیانو مشرانو ویل چې مړی څوک بل ځای ته نه وړي، لغمان ته یې مه وړئ او همدلته یې خاور ته وسپارئ، موږ هم د مشرانو درناوي او غوښتنې په پارهمدلته وسپاره، د رحمت الله د لور لورې مسې د خولې یې او د درېیمې مېرمنې له خولې یې،، په ټوله کې ګل محمد ګلکي دوې ورورنه او دوې خوېندې درلودلې.

څلور زامن یې درلودل او لس لورګاني یې درلودلې، څوار لس سره ایل یې وو، له درې مېرومنو څخه، چې پیلنی میرمن یې اغلې بېګم جانه نومېده یوه زوی ښاغلی اوستاد پینده محمد پینده او لور یې اغلې زینب ترې زو کړه شوي وو، له دوېیمې مېرمنې څخه چې اغلې عالم نومېده دوې لورګانې او یوه الک ترې زو کړه شوي وو او له درېیمې میرمن یې ,, اغلې شیرین تاج د عبدالذاهد لور د الېشنګ کلي ژوندګړې چې اوس ۷۹ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د عمر کچه ده ،، چې ترې اووه لورګاني، دوې زامن شاآغا او رحمت ګل زو کړه شوي دي.

2 .5 سبک Style, Method ،، ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتيب لار، طريقه ،،

د وګړني ساز سرغندوی سندرغاړی اوستاد ملاجان ملګی دی په لغماني سبک کې، ګل زمان اوستاد دی په پکتياوال سبک کې، اوستاد فيض محمد پنانا په دره يي سبک کې، محمد چوباش دی په ازبېکي سبک کې، سرغندوی سندرغاړی صفدر توکلي دی په هزاره ګي سبک کې، اوستاد بېلتون دی په لوګري سبک کې، ناوک هروي دی په هراتي سبک کې، بازګل بدخشي دی په بدخشي سبک کې، طلا محمد تخاري په فلک سبک کې، نجم الدين ماما (تغه) دی په فرخاري فلک سبک کې او بنګيچه تاشقرغاني دی په قيصاري سبک کې.

په روغه بڼه د هندي ساز او ورپه سې د لويديځ ساز د لسزيزي په پايل کې د ټاټوبي په وګړني ساز ډېر اثر پرېښوده، چې د دې نويو سبکونو د يوه ځای کولو او خپرولو واک او اختيار د افغانستان ملي راډيو تلويزيون سره وو، وګړني ساز يې له ورکېدو سره غاړه غړی کړه. د اړتيا په پير دوی کولی شوی چې وګړني ساز ځيني سندرې په نوي ساز کې او په نوي کالبونو کې خوندي کړي چې په راتلونکي پير کې له پامه و نه وېستل شي. چې ډېر لږ نوم وړی کار د اوستاد قاسم له لورې رغول شوي او دوباره ويل شوي دي، لکه:

استا برو، نازي جان!، شا کاکو جان. له د په سې اوستاد محمد حسين سراهنګ د شمالي ځيني کوشنۍ برخې، اوستاد عبدالوهاب مددي د لودېځ هرات ځيني کوشنۍ برخې، اوستاد محمد صاديق فطرت ناشناس د پښتو ځيني کوشنۍ برخې ويلې دي او په نومونړی لار يې لږ مزل وهلی دی. اوستاد پينده محمد منګل ځيني سندرې دوباره ويلې په نوي او مدرنه بڼه چې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، عارف کيهان څو داني بدخشانی وګړني سندرې دوباره نوي کړي دي چې په شمال کې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، نوموړي کړنه د ځوانو سندرغاړو له لورې هم ډېره ګټه وره شوي ده لکه د احمد ظاهر، فرهاد دريا، داود سرخوش چې لږې وګړني سندرې يې په لوېديځ ساز يا ټنګټکور کې ويلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور يا مذهبي موسيقي)

نوموړی بڼه ټنګټکور د اسلامي ارشادات د نعتونه و يونکو له لورې او د صوفيانو او قوالي سبک شاعرانو له لورې منځ ته راغلی دی، چې په اوس، اوس خپل لورې څوکې ته رسېدلی هم دی.

د نوموړي سبک سکالو د الله العظيم ستاينه، توحيد او رسالت يادونه، په اسلام تر قيامته ودرېدنه، په نېغه لاره تر اورستې سا تلنې، د محمد رسول الله حبيب الله ستاينه او د څلورو ملګرو يادونه او ستاينه يې کوي. د نوموړي سبک ځينې پېيلې تر لسو پېره يا ساعته پورې اوږدېږي، ۳ څخه تر ۱۰ پورې يې مل سندربول په ګډه ملتيا کوي، د نوموړي ساز او اوز يا مذهبي ټنګټکور په درې بڼه سبکونه لري، لکه د چشتيه سبک، روضه يې (مناره يې) سبک او نوايي سبک دی. د نعتونو، دوه بېزو، بوللو او ستاينو پېيلو ټنګټکور اودون (کمپوز) له پخواني پېر څخه شتون لري.

په ځينې پېر کې نعتونه و يونکي ځينې لهجې او په کې دېره وي او يا يې ترې لرې کوي. چې سرغندوی نعتونه و يونکی په پلازمېنه کابل کې او د افغانستان په ملي راډيو تلويزيون کې سيد فخر الدين اغا دی.

5. 4 لوديځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز يا پاپ موسيقي)

نوی سبک دی چې ډېر اورېدونکي لري، نومړی سبک د افغانستان راډيو او تلويزيون د بنسټ ايښودلو پېر کې په ۱۲۹۹ لېږدي (۱۹۲۱ زېږدي) کې زو کړه شو، نوموړی ټنګټکور د لويديځ ساز او اواز توکو او اسبابو ټاټوبي ته له راوړلو ورسته ډېر دود وموند، په لويه کې له ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي) څخه ورسته ځوانی ته ورسېده، د ټاټوبي په ملي راډيو تلويزيون کې نوموړي سندرغاړي په اماتور (مينه ناك، له مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډك، سويی مسلکي، عدم کسبي، غير حرفه اي) باندې پېژني او نوموړی سبک په اماتوري (مينه ناك، له مينې ډك) باندې پېژندل کيږي.

چې تر ټولو سرغندوی او سرلاری يې احمد ظاهر دی، ورپه سې احمد ولي، اوستاد پينده محمد منګل، ظاهر هويدا، اوستاد زلاند، اوستاد داود وزيري، محمد صاديق فطرت (پټ نوم , مستعار نوم ، يي ,, ناشناس ،،)، اوستاده مېرمن مهوش، مېرمن پرستو، مېرمن قمرګله، مېرمن بختزمېنه، مېرمن زرڅانګه، مېرمن ژيلا، مېرمن ښا پېری نغمه، عارف کيهان، رحيم مهر يار، طاهر شباب، جواد غازيار، اوستاد زاخېل، اوستاد مددي، شادکام، فريد، مېرمن وجيهه رستګار، فرهاد دريا، احسان امان، صديق شباب، طاهر شباب، لطيف ننګرهاری، احمد ولي او داسي په سې نور دي، چې د افغانستان پيلنۍ پاپ سندر غاړې اغلي مېرمن پروين او دوېيمه يې ازاده دي، درېيمه يې ښاپېرۍ نغمه ده.

5 .5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسيک ساز او اواز يا کلاسيکه موسيقي)

نومړي ټنګټکور د دري غزل او تراني په بڼه او هندي راګ (نر) يا راګني (ښځه) ويل کيږي، د ټاټوبي سرغندوی سندر غاړی د کلاسيک ټنګټکور اوستاد محمد حسين سر اهنګ دی، ورپه سې اوستاد قاسم، اوستاد اولمير، رحيم بخش، اوستاد مهوش، چې د ډېريو افغانانو ورسره مينه ده او لېوال يې دي.

په ختېځه ټنګټکور کې څو سوه ځايونه ځای لري، هر ځای (مقام) يې يوه يا څوداني راګ او راګنۍ لري، ځينې له نوموړو راګونو څخه بې مانا پېيلي دي، په يوه راګ کې ټول اوازونه او غږونه چې سندرغاړی او باسي ډېر په منظم بڼه او زړه راښکونکي وي. کوشنۍ برخې يا پرزې چې اوازيان وايې په ټولو ټنګټکور اوډونونو (کمپوزنو) کې ځانمنۍ ځای نېسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .5 .1 ځای:

[مقام، ترانګتوک، خوږه نغمه، غاړه (لکه لغمانی، پکتیایي غرنۍ او تیرايي)، اهنګ]:

په لوېدیځ ساز کې د میلوډي (Melody) په نوم باندې يادېږي. منظم او خواږه اوزونه د پيانو له ۱۲ پنځي (طبيعي) پردو او د ارمونيې (هارمونيه، باجې) له ۵ پېنځو پردو څخه را وځي.

5 .5 .2 لغمانی راګ:

غږول له لوړ څخه د ځوړ په لور يا بم څخه زيل په لور.

راګ دی : لا- له- لا- لا- له- لا- لاله- لـــــله- لـــــله - له.

La- Lha- La - La - Lha- La - Lha - LhaLa- LahLha- LahLha -) (Lha.

له لرغون پېر څخه لغمانی راګ په لرغون ټنګټکور کې شتون لري، د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پاينۍ مسرې په کچه يې د څپو ګڼه ده، د زورنې يا خج يې په څلورمه، اتمه او او دولسمه څپه دی، او په پاينۍ څپه کې يې ترنګټوک په ځوړ دی. د ټنګټکور په هره اله کې چې نوموړی راګ پوښ کړې، خوږ د مستۍ ساز زو کړه کوي. په بله مانا چې رباب په لغماني راګ غوره سر برابر وي، همداسې، ډول، سرنۍ، او هرمونيه. په هر کچه چې ډېر مزل په نومړو الو کې و وهې په همغه اندازه غوره خوږ ساز برابر وي. او پېپلې په کې په پياوړي سور کې ځای پرځای کېږي.

بل لوري ته يو لرغون افسانوي او تاريخې نکل دی، چې د لغماني او شيطان سره د سفر پلې مزل و له کابل لغمان ته تللو، دواړو سره و ويل چې دواړه به په دې سره روغې ته راشو، چې ته خپلې سندرې و وايه زه به دې په اوږو وړم تر هغو چې دې سندرې خلاصې شي، بيا به زه خپلې سندرې وايم تر هغو چې زما سندرې خلصې شي په اوږو به مې وړې، دواړو سره ومنله، لومړی وار شيطان واخستو او د لغماني په اوږه سپور شوي بنې ډېرې سندرې يې و ويلې لږ مزل يې کړی و خلاص شو، نه شيطان يې له اوږې کوز شو او لغمانی يې په اوږه سپور شو همدا لغمانی راګ: لا- له- لا- لا- له- لا- لاله- لـــــله- لـــــله – يې ورته شرو کړه، وار، وار يې تکرارې وايه، چې بادپښ ته ورسيده، ور ته يې و ويلې سندره دې خلاصه نه شو، لغماني ورته و ويل تر اوسه خو يې دا سروکی نه دی خلاص شوی، زغم کوه، نو هغه ترې ځان ترای تم کړه د مهترلام د شيطان تمځي غونډۍ کې. چې شيطان ګمک غونډۍ هم ورته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .5 .3 د بېلګې په بڼه د پاړي ځای (پاړي مقام):

سا ـ ني ـ ده ـ پا ـ ما ـ ګا ـ ري ـ سا ,, Sa-Ni-Dha-Pa-Ma-Ga-Re-Sa ټول نر دي، یاني له سا نه تر سا (Sa تر Sa) پورې سپېڼې پردې دي.

5 .5 .4 سبټاک (Saptak):

د ۱۲ اوازونو یا غږونو مجموعه ده، له بم سا (دو، Do) سا لوړ څخه نېولې تر سا (دو، Do) ځوړ پورې، په ارمونیه کې درې سبټاک شتون لري، او په پیانو کې له ۶ـ ۷ پورې سبټاک شتون لري.

5 .5 .5 ,, جیجیونتی:

د موسیقي د کماچ ټاټ یو راګ دی، رکهب یې بادي دی په دوو ګندهارو(کومل ، تیور) او دوو نکهار وویل کیږي، ارو، امرو.

5 .5 .6 ارو:

غږول له لوړ څخه د ځوړ په لور یا بم څخه زیل په لور.

ارو راګ دی : سا- ده- ده- ګي- ده- ما- نا- ده- په- ده- ګي- ما- پا- ني- سا. (-Sa (Dha- Dha- Gi - Dha- Ma- Na- Dha- Pa- Dha- Gi- Ma - Pa- Ni-Sa

5 .5 .7 امرو:

غږول له ځوړ څخه د لوړ په لور، یا له زیل څخه د بم صوت یا غږ یا د غور اواز په لور.

امرو راګ دی: سا- نا- ده- پا- ما- ري- ګا- ده – ني- سا- ني- سا- ري- ګا- دي- سا (Sa-Na-Dha-Pa-Ma- Re- Ga- Dha- Ni- Sa - Ni- Sa-Re-Ga-Di-Sa) ‹‹(صفي الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۷۶، ۳۸۹ او ۳۹۰ چوپړی)

5 .5 .8 راګ یا رګ (Raga):

په یوه ځای یا مقام یا ترنګتوک کې د غږونو د ښېرو کیلي (کونجي، چابي) ته ویل کیږي، په ټوله کې راګونه په لاندې بڼه وېشل کیږي، بیروي، ګولا بیروي، کستوري، پاړي، کلیان، همن کلیان، بیوپلاسي، اساوري، بهرامي، بهلاول، سرنګ، تلنګ، ګنداره او نېشاپوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په يوه ځای يا مقام کې موږ کولی شو چې په ميلياردونو کمپوزونه جوړ کړو خو په ختېځه ټنګټکور يا کلاسيکه هندي موسيقي کې هر مقام ځانته يوه راګ او ځوداني راګني لري.

يوه سندرغاړی چې وغواړي غوره سندره و وايي او په ټنګټکور غوره پوی شي له ټولو نه وړاندې ورته اړينه ده چې د هر ځای راګونه ښه برابر او ډولي په تال او نرمۍ سره و وايي، د ارو او امرو باندې غوره تراڼ کولی وشي چې له يوې ټېټې پردې څخه د لوړې پردې په لور او له لوړې پردې څخه ټېټې پردې په لور په کومه ښه لاړ شي، په رښتن کې راګ هغه کيلی ده چې يو سندرغاړی پوګړی او خوږ غږی کوي.

دانو له دې سره توپير لري چې د راګونو د ويلو په پير کې د انسانانو په تن باندې تاثير کوي.

د بېلګې په ښه بيروي راګ، پاړي او کاستوري د ورځې د ودونو او ناستو کې ويل کېږي، او اساوري راګ د شپې له ۲ بجو ورسته ويل کېږي، راګونه په فصلونو، د اوريدونکو د عمر په کچې، او د هغوی د ډول اورېدونکو تر يوه ټاکلي واټن پورې اړه لري، د پسرلې، دوبي، مني، ژمي، الوتلو، کېناستلو، تللو، تراڼ، برېد، تړاک، حملې، جرګې، تړې، پرېکړې، ورم، لارښونې، ځغاستې، سياليو، رهبرئ، بيدارولو، خوبولو، هوساينې، ارامولو، سهار، غرمه، ماذيګر، ماښام، نيمې شپې سازونه تر خپل منځ توپير لري.

ډېری ايراني او عربي کمپوزونه چې سړی اند او وند کوي د انسانانو له فريادونو، زګېرويو، کړېکو او ژړا څرګندول سپېښې ته راوباسي په اساوري او بهال بهلاول راګونو باندې روغې کړې وي، نوموړي راګونه يوازې او يوازې په شپه کې ويل کېږي.

5. 5. 9 پرزه:

د راګ او يوه کمپوز په منځ کې ښوونې ته پرزه وايي.

5. 5. 10 تال (Tala):

د دوې ګړيو يا طبلې وهل په بريالی ښه چې له ترنګتوک (اهنګ اواز) سره موازې وي او اورېدونکي ارامه وساتي ورته تال وايي، که چېرې دوې ګړيووالا يا ډولچي او يا نغارو والا د وهلو په دوران کې غلت شي د بې تال (بې لهي) باندې يادېږي. په ټاټوبي کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تالونه دي او ترې ګټنې اخستل کېږي په دې بڼه دي: ۱۶ تین تاله، ۵ ګېده ماتره ، ۷ دادره ماتره ، ګست تاله ماتره او یوه تاله بڼه شتون لري.

هر يو تال يوه لا ياني پنځې (طبيعي) دوې لا يا تېز حالت لري. يوه تال څوبڼې يا ماترې لري، په دې اخېر پېر کې وګړو درې لا او يوه تال وپېژنده چې ډېر ګړندی او تېز منډه لري.

5 .5 .11 ماتره (Metre):

د تال هر وهل (ضربه، ډب) ته يوه ماتره وايي.

5 .5 .12 ټيور يا ټيورا (Tivra):

د هندوستان د ټنګټېکور په پښويه کې شتون لري، چې پينځم سورونه ترې کموي، **Sol** يا **Pa** او پيلنی **Sa** يا **Do** د نيم سوري رښت ګڼي، يا د نيم سورئ رښت دی. په همدې ستېه له ټولو ۱۲ سرونو څخه په يوه سيټاک يا اوکټيو (**Octave**) کې پينځه سوره ټيورا (**Tivra**) درانه يا ثقيل دي او پينځه نور سورونه کومل (**Komal**) يا نرم يا خفيف دي او دوه پاتې سورونه يا نوټ خپلواک دي. بل لورې ته په لويدېځه ټنګټېکور کې په دې بڼه شتون نه لري.

5 .5 .13 سور يا سوارا (Swara):

سم برابر يا منظم ويلو ته چې په زړه پورې وي ورته سوارا يا سور وايي. ياني كه كوم سندرغاړی چې تال نه شي د ساز سره برابر او ورته وغږول شي او غږ روغ او منظم وباسې ورته سور ويل کېږي.

5 .5 .14 لی يا لهی:

سندر غاړی چې د دوبګړيو په تال يا (د طبلې، ډول او ډرم) او يا د نغارې په تال روغ، منظم او مساوي و وايي په لی (لهي) سندرغاړی ورته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسایل، اسباب)

د افغانستان ملي ساز د رباب غږ دی، چې له تاري (نېغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسي، زهي، ارشه يي) سازونو له بنې څخه دی، لنډ لاستی لري، چې په ګوتو او يا په شړانګوشته، پترې يا کمانه باندې وهل کيږي، چې د زهي سازونو له ډلې څخه نور اسباب هم شتون لري لکه اوږده لاستي لرونکي تنبور، دوې تاره، درې تاره، دمبوره، او په پرتو بڼه الې يې چې زهي ساز کوي سرنده، غجکه او بېنجو دي. ,, تنبور، دوتار، د ننګرهار رباب، ۱۴ سېمه هراتي يوازې او يوازې هغه سازونه دي چې ننه نې افغانستان پورې اړه لري. د افغانستان اصلي سازونه په لاندې بڼه دي: ،، د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۰۷ چوپړی)، (عبدالوهاب، لېږدی، چوپړی)، (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

1 .6 تاري (نيغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسي، زهي، ارشه يي) سازونه:

1 .1 .6 رباب :

له ډېرو پخوانيو تاري سازونو له ډلې څخه دی چې لېندۍ بڼه شتون لري، او افغانستان د ټنګټيکور لرغوني سرغندوي اله ده، نوموړی ساز له عود (بربط) څخه پاتي دی، د څېړی، شهوې، غوځ او توت له لرګي څخه جوړېږي، کوشنی غاړه لري، او په لاندې برخه کې يې نس (کاسه) ده چې د څېرلې، اوزې، پسه او يا د مرغومي او کبلۍ پوستکي باندې پوخل شوی دی، لنډ رباب ۹۲ سانتي متره اوږدوالی لري چې ټول ټال ۲۱ تارونه لري، رباب څوارلس پردې لري او درې ميلوډي تارونه، او څو داني د بم تارونه لري، او څوداني د مرسته کوونکي د غبرېزه تارونه (سمپاټيک يا خپل سره اواز وېستنه) لري. سيمپاټيک تارونه غږ او کرېکه د غږونو ورکوي (لکه چې په نس کې يې دننه کومه کوټه د ژغهاري شتون لری چې خوږ غږ په خپل سر خپروي).

د نوموړي الې د وهلو چل په دې بڼه دی چې وهونکی نس يې د درې څنډې په بڼه باندې دی چې د لاس او ګوتو په حرکت سره په تارونو باندې له بره څخه لاندې لورې ته وهل کيږي، او بل لاس چې غاړه يې پرې نيولې ده، د نس له پاسه چې کوم پوستکی دی يو وهونکي غږ د ساز توليد وي.

ترټولو کوشني او لنډ تارونه چې د رباب په اړخ يا بغل کې شتون لري، ورته مرستندويه تارونه د ساز هم وايو چې د سينې له پاره يې چې وتلې ځای دی   (په اړخ لور کې پورته لورې د ساز کې شتون لري) تو شوی دی، چې ځان ته په ځانمني بڼه ووهل شي، په نومړي کرنلار نوموړي سيمونه د بم غږ توليد وي، چې په ځانګړې پېر کې يې غږولو ته الوتنې او الوتلو (پرنده کاري) باندې هم يادوي، چې په دې بڼه وهلو سره ربابي ترلې او خوا پرخوا بېلا بېل ريتمونه توليد وي، څېړنې دا سپيني ته را اوباسي چې نوموړي ځانګړي هندسي ډولونه او ډيزاينونه ګډې اړيکي سره لري، او تر ډېره پورې د اسلامي هنر پورې اړه لري، په لوی کور يا ټاټوبي کې درې بڼه ربابونه شتون لري، پيلنۍ بڼه يې د بم رباب په نوم سرغندوي ده چې لوی رباب هم ورته وايي، دوېيمه بڼه يې منځنی رباب دی او پاينی يې کوشنی رباب يا زېرچه دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (جان بيلي، ۱۳۷۳ لېږدی، ۱۰ چوپړی)،   (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۰۷ څخه تر ۱۰۷چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱:- د رباب انځور (# ۱ انځور)

۲:- رباب د ښاپ، ځنډی او نس انځور (# ۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳:- د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبياتو پوهنځی زده کړيالۍ فضيله ضمير انځور (# ۳ انځور)

۴:- د کابل سرينا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښې اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور (# ۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.1.6 تنبور:

يوه له زهي (ارشه يي، نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ) سازونو له بنې څخه دی چې لرګی يې د توت له ونې څخه جوړيږي، چې اوږد والی يې ۱،۲ يوه عشاريه دوې متره دی، تنبور دوې اصلي او ۱۵ فرعي تارونه (سيمونه) لري، چې ۲۷ اووه وېشت پردې لري، تارونه يې د لاستي له پورتنۍ برخې او له ګېډې (نس، کاسې، خېټې) څخه يې تېر شوي دي، چې د لاس د ګوتو په وهلو سره خپل غږ يا اواز اوباسي او د ټاټوبي په ډېرو سېمو کې يې له اواز څخه ګټنې اخستل کيږي. د ليکوال ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۴۵ چوپړی)

۵:- د تنبور انځور (# ۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶:- کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکي او د زده کوونکو انځور (# ۶ انځور)

۷:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.1.6 چنګ:

يو کوشنی اوسپنېزه ساز دی چې د مخکېني غاښونو نېولو باندې نېول کېږي چې په يوه لاس باندې يې ټينګ نېولې وي او د بل لاس ګوتو په ژی وهلو سره خپل غږ يا اواز اوباسي. په همغه پېر کې اړين بايد سا و وېستل شي، د دې له پاره چې د اوازونو کنټرول او څارنه د اواز زير او بم يا ځوږ او لوړ د چنګ د خولې په هواوېچه کېږي چې په دوامداره توږه له خولې څخه راوځي، په لويه کې لېوالي انجونې او زلمي او مسلکي هنرمندان (حرفه يي هنرمندان) يې د افغانستان شمال او سويل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلي. د ليکوال ژباړه (نصر الدين، ١٣٨٣ ليږدی، ١٣٢چوپړی)

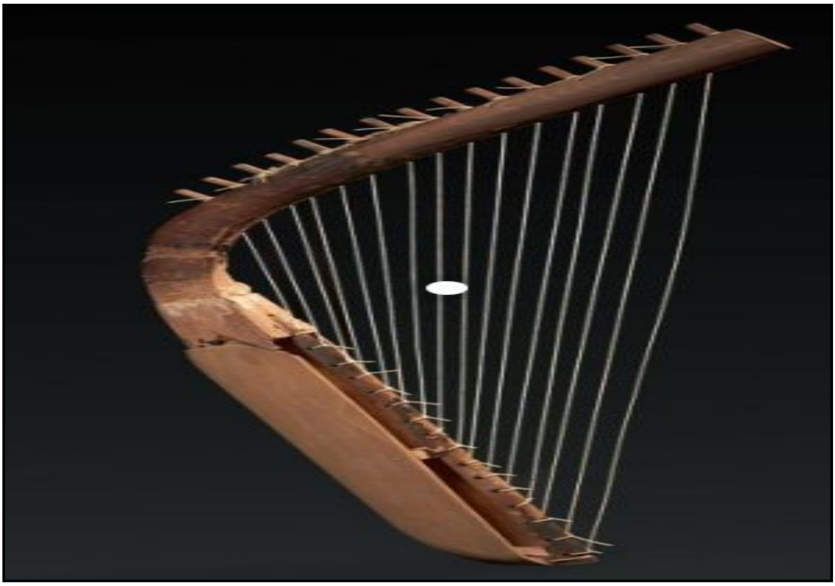

٨:- د چنګ انځور (# ٨ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4 .1 .6 څلور تاره:

په کومه بڼه چې له تاري اسبابو يادونه و شوه لکه تنبور او رباب چې څلور او يا ډېر تارونه لري ترې يادونه شوي، په ټوله مانا هره يوه غوټه د څلورو تارونو او څلوره تاره ځانته يو ستاين لري او يوه ساز يې ګڼو، هره اله چې څلور تاره ولري کولی شو چې پر څلور تاره يې ونومه وو، نوموړی ساز چې له خپل غږ څخه يې چې لري له نورو ټولو وسايلو سره چې وګړني ټنګټوکور د افغانستان کې شتون لري سره بېلوالی د خپل لري، په تار او څلورتاره او شپږ تاره سره شتون لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۲۸چوپړی)

۹:- د څلور تاره انځور (# ۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5.1.6 دمبوره:

سرغندوي اله د افغانستان د ساز ده چې په تاري بڼه شتون لري او دوې ليلوني يا نايلوني تارونه لري. نوموړ ساز (اوسپنيز تاره، پرته له سيمي تاره) وي، له دوې برخو څخه جوړه شوي وي، لاستی يې (ستونی) او ګېډه يې (کاسه، خېټه ،نس) چې د اوازونو د زورنې له پاره جوړ شوي دي، نومړی ساز او ګوټکونه يې د توت له لرګي څخه جوړ شوي دي، د کاسې پرمخ څو دانې سوري دي چې د اوازونو يا ساز ترې راوځي د درې څنډې په بڼه يا يوه څنډي په بڼه سوري کېږي. اوږدوالی يې ۷۰ سانتي مترو څخه تر ۱۰۰ سانتي مترو پوري دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، د اي تمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۱۰:- د دمبورې انځورونه (# ۱۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6.1.6 دوې تاره:

یوه تاري ساز دی چې د توت له لرګي څخه جوړېږي، ۱۲۰ یوسلو شل سانتي، یا یوه مېټر او شل سانتي اوږدوالی لري، د لاس ګوتو نوکانو باندې وهل کېږي، په پیلنیو پېر کې نوموړي تارونه د څېرلي، اوزې، پسه او یا د مرغومي او کبلی له کلمو یې جوړ وو، چې د پېر په تېرېدو سره ورسته، ورسته یې لړ بدلون و موند چې اوس یوه اصلي ، ۱۳ فرعي تارونه لري او ۱۹ پردې لري، چې د افغانستان شمال او سویل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلي چې په هراتی دوې تاره، ترکمنی دوې تاره، ازبېکی دوې تاره باندې سرغندوي دي.
د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۲۱ او ۱۲۲چوپړی)

۱۱:- د دوې تاره انځور (# ۱۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7 .1 .6 غجکه، چېغکه يا رېچکه:

له تاره جوړه په پره تو بنه ده چې د ايراني لندۍ بڼه يا کمانچه سره ورته والی لري، چې دوې تاره د سيم يا د لومي لري، او لاستی يې استوانه يې دی، او د سر برخه کې يې دوې پېچې بنه لرګين ميخونه ځای پرځای شوي دي، کاسه يې يا نس يې ګرد دی او د توت او شهوې لرګي څخه جوړېږي چې د اوزې په پوستکي باندې پوخل شوي وي. لاستی يې بيا د چينار له لرګي څخه جوړېږي، د غجکې د غږولو له پاره بايد غجکه په ولاړې ودرول شي يا عمودي او په لاستي (ارشه) باندې وهل کيږي، په ټوله کې د غجکې اوږدوالی ۸۷ سانتي متره وي. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس دوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۱۲:- د غجکې، چېغکې يا رېچکې انځور (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- امين غجکماری چېغکه يا رېچکه يې له مومن غوريو له ټيم څخه جوړ کړې او وهې يې او کاکړی غاړې ورسره وايې له څو تنو مجاهدينو ملګرو سره يې انځور (# ۱۳ انځور)

۱۴:- د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجکماری چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهاری لنډې رباب ودرولی او کيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانی دمبوره ودرولې انځور يې ليکوال پرې کړی (# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8.1.6 سرېنده:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري چې د توت له لرګي څخه جوړېږي، او نس یې د اوزې په پوستکي باندې پوخل کېږي، اوږدوالی یې ۶۵ سانتي متره وي، په لاستي یا کوشنۍ لیندۍ باندې غږول کېږي، درې اصلي تارونه لري او ۱۷ فرعي تارونه لري چې ټول شل تاره اوسپنېز یا مساله یې تارونو لري، سرېنده پردې نه لري، د ټاټوبي په سویل ختیځه سیمه کې ډېره غږول کېږي. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۳۲چوپړی)

۱۵:- د سرېندې یا څرېندې ډولونو انځور (# ۱۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ :- د ټاټوبي د ټنګټکور الې چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښۍ اړخ ته يې يو رباب او دوې رنګړې (تولۍ) ايښې دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره ايښې دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور (# ۱۶ انځور)

۱۷ :- د ټاټوبي بلوڅي ټنګټکور کې د ديرا او سرېنده سره ګډ انځور (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

9.1.6 سرنی:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، د نورستان وامای سېمې پورې اړه لري، د غږورکونکي نس يې د چنګ په بڼه دی، چې د توت، څېړی، شهوې له لرګي څخه جوړېږي، او نس يې د اوزې، کبلۍ، څېرلې يا مږ په پوستکي باندې پوخل کېږي، او د الې سر يې تور غوځاني (قهويي) رنګ لري، د نومورې الې سورې يوه دانه يوه دانه او درې کونجي دي. غاړه (لاستی) او د سر ميخ يې لرګين پيچ په بڼه دی، دواړه اړخه يې همغه لرګی دی، چې نس يې ترې جوړ شوی دی چې توګلی يې دی منځ يې، دوې تارونه يې سره تو کړل شوي دي، د سر په برخه کې د دوې وو لرګين پيچې ګوټکونو په بڼه کلک شوي دي، نومورې تارونه چې په اصل کې لوړ تارونه دي چې په دوې برخو وېشل شوي دي، د ساز له ستونې څخه چې ۱،۵ يوه عشاريه پينځه سانتي ځای لري تېرېږي، د نومورې ساز د غږولو له پاره په ولاړه باندې ودرول کېږي او او د ګسمتې ګوتو په نوکانو باندې وهل کېږي او ضربه پرې راځي. د سرني اوږدوالی يې ۵۹ سانتي متره او لوړوالی يې ۱۰ سانتي متره دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۱۸:- سرنی د نورستان وامای سېمې پورې اړه لري، د سرنی انځور (# ۱۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 10 شپږتاره:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، لس تاره (سيمه)، ۴ تاره يې شريکه او ۶ تاره يې مرستندويه تارونه دي، له دوې برخو څخه جوړ شوی دی، يوه برخه يې نس چې د توت لرګي څخه جوړيږي او دوېيمه برخه يې لاستی دی چې د چينار له لرګي څخه جوړيږي، د نس پرمخ يې د اوزې پوستکی کش کيږي، نومړی ساز د وهونکي (مضراب، زخمه) په ضربه باندې وهل کيږي، د يوه نارمال شپږ تاره اوږدوالی ۷۵ سانتي متره وي.

۱۹:- د شپږتاره انځور (# ۱۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1 .11 بينجو:

بينجو له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، له هندي اله ده چاپانۍ يې هم ګڼو له ۱۰۰ کلونو څخه په لغمان کې ترې ځوانان په ښاديو او ناستو کې ګټنې اخلې، د دې سېمې ترکاڼانو به د توت لرګي، شوې لرګي، مزې او نکلې تارونو او ښنو څخه رغولې، په مزراب سره غږول کيږي د بينجوماري ګوتې تارونو او فريټونو ته لاس نه ورکوي، او دا عمل د بټونو يا ګوتو او فلزي تيغونو سره ترسره کيږي. بينجو اوږد جيوميټريک غږ بکس لري، د کمې ژورې سره، په کې د لرګيو تخته شتون لري، په دې تخته کې والټ نصب شوی. دا آله 6 chords، 6 chords او 3 لړځېدنې لري. د بينجو دوه اصلي تارونه، يعنې دريم او څلورم تارونه، د اصلي فريټبورډ څخه تيريږي. نور دوې لړځېدنې په لومړي او شپږم وروستني chords پورې اړه لري، دويمه او پنځمه chords لړځېدنې نه لري. د بينجو فلزي پردې يوازې دريم او څلورم تار لمس کوي، پاتې تارونه په آزاده توګه کارول کيږي. د وسيلې په تخته کې د لرګيو يوه اوږده ټوټه د پردې او اصلي لړځېدنې له پاره د اډې په توګه شتون لري، په دې بيس کې، چې د بينجو لاستي دی، پردې د پتلې فلزي تيغونو په شکل کې ايښودل شوي. د ريزونټينګ بکس کې د لرګيو ساتونکی هم شتون لري چې لاندې يې تنۍ يا ګوتې نصب شوي. د هر رنځ له پاره يو ګوتې شتون لري چې د بينجوماري د چپ لاس ګوتې ورسره اړيکه لري. د لوبغاړي کيڼ لاس لاندې د بټونو ځای د پيانو ښتو ځای ته ورته دی.

د بينجو پرده د ثابتو فلزي پټريو يا پردې په نصبولو سره د تيمبورين کروميټ غږونه جوړ وي. نږدې معاينه ښيي چې د پردې په نصبولو کې د دقيقيت نشتوالي يا د موسيقۍ د لاسوهنې له امله، د دې وسيلې لخوا توليد شوي غږونه اکثرا د تيمبورين د کروماتيک پيچ وقفو سره په بشپړه توګه ورته والی نه لري. بينجو د نرم پلاستيک څخه جوړ شوي مالټ سره وهل کيږي، ترڅو مالټ تقريبا د ټولو تارونو سره په تماس کې وي. د بينجو د ځانګړي جوړښت له امله، دا وسيله د ښې لاس فعاليت پراخه تخنيکونه نه لري. په دې آله کې د ښي لاس تر ټولو مهم تخنيکونه موزاراب، موزاراب شا، رز او دوراب دي. د کيڼ لاس ټولې پنځه ګوتې د بينجو د تڼيو يا ګوتو د نيولو له پاره کارول کيږي.

نن ورځ، د ټاټوبي سرغندوی بينجوماری طاووس د ملاجان ملاګي وراره او اپنځری اوستاد په ټولو سيمو کې، په ځانګړې توګه په ښارونو کې، بينجو د الېنګار د موسيقۍ په مختلفو نمونو کې کارول کيږي، په ځانګړې توګه په لنډۍ، ټپې، ټپکۍ او مصرۍ سندرو په ترسره کولو کې. بينجو په ټاټوبي کې د نورو عامو سازونو تر څنګ د ټاټوبي موسيقۍ په ډلو کې غږول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰:- د بينجو انځور (# ۲۰ انځور)

۲۱:- لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 12 واج (وونز):

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، د لغمان درو او په نورستان کې پیدا کیږي، د لیندۍ په بڼه ډول لري، له چنګ سر نږدې والی لري، له څلورو کلمه یې تارونو لري، او په وړینه ټوکر باندې چې د لرګینه لندۍ باندې ټینګ تړي، او نږ غوځاني یا قهوي رنګ لري، د دې له پاره چې غوره انګ ولري، لندۍ یې په منځ د نس کې په دوې برخو وېشلې ده د اېنګلېسي 8 عدد په ډول، لندۍ په دوې ځاینو کې د حیواناتو په پوستکي په مزو باندې یې د نس له پاسه ټینګوي، پورتنۍ برخه د نس د اوزې په پوستکي باندې پوخل کیږي چې اواز یا غږ له تارونو څخه لاندېنۍ نس ته ولېږدوي، د واج غږ (Tuning) او درې مزله انګ (Tritone) دی: CDEF (د لویي ډوپري له خولې).

د واج اوږدوالی ۴۷ سانتي متره وي، لوړوالی یې ۳۵ سانتي متره وي، وهونکی لیندۍ یې هم له ورته لرګي څخه جوړ وي، او وهونکي لیندۍ په تړل شوي کولمه باندې په ساز اوږي. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (لویس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی یا افنډیکس اي چوپړی)

۲۲:- د واج (وونز) انځور (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳:- کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايټالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی) (# ۲۳ انځور)

۲۴:- نورستانيانو د ګډې نڅا انځور (# ۲۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه)

6. 2. 1 سورني (سورنا، سورنای):

د پوکي سازونه دي، او د هندي شمابه په بڼه دی، د شهوې له لرګي څخه جوړېږي، د سورني اوږدوالی ۴۰ سانتي متره وي، ژبی لري چې له کړکي څخه جوړ شوی وي، سورنی اووه سوري لري، يوازېنی لرغونی ساز دی چې په ټول ټاټوبي کې يوازې د فني هنرمندانو يا کسبګرو(ناينو، خلیفګانو چې د هر ټبر او قوم دي، ځانته يې خپله کسب او پېشه ګرځولې وي) له لوري غږول کېږي، او ډېری له ډول سره ګډ وهل کېږي، نوموړي ساز نه په ټول افغانستان کې بلکې په ايران او ترکي هېواد ته يې هم لاره ومندله، سورني والا او ډول والا يا سورنيچي او ډولچي په لويه کې په ودونو کې، تړو کې، انشر، سياليو، جرګو، ښه راغلاست، نخښه وپشتونکو، اس ځغله ونکو، نېزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دوديزو ميلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او تولګټه ودانيو په رسی پرې کونه او بنسټ اېښودني، لوړ پوړو ودانيو په ودانولو، د سرکونو په رغولو، د ژورو کوهيو او د اوبو ويالو په کيندلو په بشپړولو او پټی بياتې کولو په دوران کې غږول کېږي.

ډولچيان او سورنيچيان د يوه ټبر پورې اړه نه لري، د دوی جوړه د ټاټوبي په هره سېمه کې مندل کېږي، يواځينی توپير چې د ډولچيانو او سورنيچيانو له نورو هنرمندانو د ټنګټکور سره لري هغه په دې کې دی چې په ټولو اسانتياوو د ټنګټکور کې لېواله او فني کسان ومومئ، يوازې ډولچيانو او سورنيچيانو دي چې فني يا حرفه يي نه دي بلکې د يو ميراث په بڼه له لرغون پېره ورته د کسب په بڼه پاتې دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۳چوپړی)

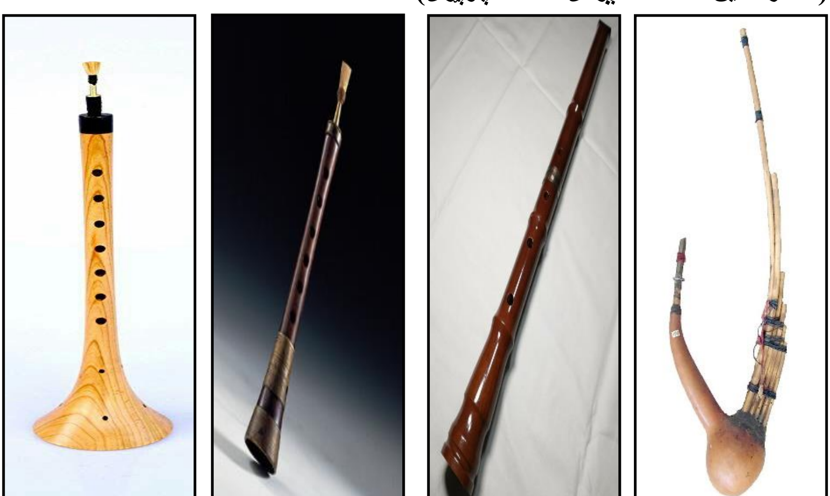

۲۵:- د دبه نی (دبني سورنی) يا د سرنې ډولونو انځور (# ۲۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶:- د سورنی او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنیچي او ډولچي سره.
(# ۲۶ انځور)

۲۷:- سورنی (سورنا، سورنای) شریف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنی باجې، ډولک او ډول انځور (# ۲۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 .2 رنګړۍ (تولۍ، توله، غوږګه، کړکی یا نی)

د ټاټوبي لرغوني د ټنګټکور اله ده، چې له پېړيو پېړيو را په دېخوا په بېلا بېلو بڼه جوړه شوي ده او په ټاټوبي کې هم لرغوني پېخليک لري، په کومه بڼه يې چې نوم دی، ترې ښکاره ده چې له کړکي يا غوږګي څخه جوړېږي، او په بېلابېلو اوږدوالي موندل کېږي، عربانو هم په ورته بڼه د پوکي ساز در لوده چې د تولۍ په ډول و دوی ورته قصابه ويل، او نيمګړی ساز يې درلوده چې ورسته يې خپل ځای کړکي ته پرېښوده، تولۍ تر ټولو پنځي ساز د انسان دی، چې ورته د شپون غږ هم وايي، اروپايانو نومړی ساز بشپړ کړه او په بله بڼه يې واړوه چې ورته فلوت وايي، چې د لرګينو الو په منځ تر ټول غوره غږ ښکونکی دی، تولۍ په ټول ټاټوبي کې دود و، په ځانګړي بڼه په شپنو کې چې کله به يې د اسونو، پسونو، اوښانو، څېرليو، غواګانو ګلې پېولې نو د خپل وخت د تېرولو، مشغولتيا او لېوالتيا پوره کولو له پاره به يې تولۍ غږولې. له همدې اړخه په لوی کور کې ورته د شپنو تولۍ (د شپنو رنګړۍ،د شپنو غوږګی، کړکی، نی، پوپک يا د ولې له لښتې د ډنډر او باسې او يوازې پوټکی يې غږ لېږدوي) وايي. اوسپنېزې، د ژېړو او ښکرو هم جوړېدلې، پېړۍ، پېړۍ وړاندې پېر کې په هرات ښار کې چې د ايران، هند او ترکي پلازمېنه وه د ټنګټکور بله اله چې تونت نومېدله په ښار کې پېرودلې او پلورل کېدلې چې د کب په ډول وي او تور رنګ يې درلوده ډېری زلميانو او نويو زلميانو به غږولې. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۰ چوپړی)

۲۸:- د رنګړۍ (تولۍ، توله،غوږګه، کړکی يا نی) ډولونو انځور (# ۲۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹:- نورستانۍ ښځې د رنګړۍ (تولۍ) غږولو انځور (# ۲۹ انځور)

۳۰:- جانان غزنيچي عابد د تولۍ غږولو انځور (# ۳۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.2.6 ارمونيه، هارمونيه يا باجه:

بادي (هوايي، پوکي، وږمه يي، ببوزي) ساز دی، غږېز نلونو دي چې له پيانو سره ورته والې لري، د پردو يا ببوزو په خورولو سره په لاس باندې په ېتنو باندې زورنه راولې او ېتنې يې اوز ورکوي، د ارمونيې او اورت ترمنځ بېلوالی پر دې کې دی چې په باجه کې د هواويچې زورنه جريان پورته لورې ته کوي او په اورت کې د هواويچي زورني جريان کوز لورې ته کوي. په لويه کې نوموړی ساز په ولاړه وهل کېږي، او بله بڼه يې هم شتون لري چې په غاړه کې اچول کېږي، د ځانګړي تسمې يا پټۍ په مرسته، نوموړي وسايل پرې او ببوزي (پکي) هم لري چې ورته اکارديون وايي. لکه څنګه چې په افغانستان، هندستان او پاکستان کې ټنګټکور په کلاسيکو ناستو کې او وګړني غونډو کې په غولي باندې سر ته رسوي، هندوانو وکړی شو چې د همدې ساز په سټه لويديځ ساز هم ورغوي او کشف کړي او په ناسته پرې په نوموړي ساز کړ شي، ارمونيه يې پرې نوم کېښوده، چې په اصل کې لويديځ ساز دی، هغه سازيان چې پر ولاړه ارموينه وهي دواړو اړخوته يې تناب تړې يا پټۍ او هغه په غاړه او اوږه کې ځوړندوي او بيا يې غږ وي، د ارمونيې غږول په کلاسيک ټنګټکور ډېلو کې دود وو، ډيريو سندرغاړو چې اماتور(شوقي، لېوال يا مينه ناک) او فني وو نومړي غږول او نومړی ساز به يې په ربښت بڼه غږو. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۱چوپړی)

۳۱:- د ارمونيې، هارمونيې يا باجې انځور (# ۳۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲:- الله بخښلی احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونيې وهلو په دوران له الله بخښلې اوستاد نبی ګل او الله بخښلې اوستاد ولی سره انځور (# ۳۲ انځور)

۳۳:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3 .6 دوهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي)

1 .3 .6 دايره (د يرا):

د وهلو ساز دی، چې د غوځ، څېرۍ، توت او شهوې له لرګي څخه جوړېږي او د وزې پوستکي څخه په کوشنۍ او لويه دايره وي بڼه جوړېږي.

د دايرې جوړولو له پاره دېرى د شهوې له لرګي څخه په ټاکلي پيړوالي تخته او باسي او په اوبو کې يې دوې ورځې ږدي، او بيا يې د داېرې په بڼه ګرد وي، دواړه ژۍ يې سره په ميخونو ټينګ وي، بيا پرې د پسه، څېرلي، اوزې، کبلۍ، مږ پوستکی چې وړی ترې لرې شوي وي، په هوا کش شوی وي په سريخ باندې يې ژۍ ګانې لرې او پرې ترې يې، په ټول ټاټوبي کې دايره د کسبي هنرمندانو، لېوالو، تاليبانو، ملايانو او ډيرى يې د مېرمنو او انجونو په ودونو او ښاديو او کورنيو ناستو کې وهې. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۴۰چوپړی)

۳۴:- د دايرې (ديرا) انځور (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.3.6 ډول:

ستره تبله ده او دوې مخه لري (دواړه لورې یې د غوایي، غوا یا مېخښې پوستکی لري) چې په ډیرایو کښلو کې د ډاول، ټاول، ډاوول هم کښل شوی دی، ډولچي چې ډول یې په پړې تړلی وي او پړی له اوږې تېره وي په ځنګ او مخکې یې ځوړند وي په دوې بېلابېلا لاسرکي (دسترک) وهلو باندې وهي او غږ یې وزي، ډولونه ډول ډول ډولونه لري لکه: پکتیاوال ډول، لوګری ډول، بلوچی ډول، خلاص ډول، ګرد ډول، یوه مخه ډول، ډولکی یا لغمانی ډول. د ډول وهل او سورني پوکول د ټاټوبي په ټولو سېمو کې دود درلود، په ځانګړې بڼه په بلخ، غور، هرات، پکتیا، لغمان، ننګرهار، لوګر، غزني، هېلمند کې، په ځانګړې بڼه په لرغوني پېر کې په بلخ، پکتیا او هرات کې ځانګړی دود درلود، ډولچي او سورنیچي په لویه کې په ودونو کې، تړو کې، انشر، سیالیو، جرګو، ښه راغلاست، نخښه وېشتونکو، اس ځغله ونکو، نېزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دودېزو مېلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او ټولګټه ودانیو په رسی پرې کونه او بنسټ اېښودنې، لوړ پوړو ودانیو په ودانولو، د سرکونو په رغولو، د ژورو کوهیو او د اوبو ویالو په کېندلو په دوران کې غږول کېږي. د یوه نارمل ډول اوږدوالی ۴۰ سانتي متره، او قطر یې ۲۲ سانتي متره دی، د توت او شوې له ډډ ځخه جوړېږي، چې یوه متر ډډ ځخه پوستګی او منځ یې د ځانګړې ارې باندې او باسي او بیا یې په رنده او تراش باندې توږې چې ټاکلي اندازې د ۵ سانتي ته یې پیړوالی برابر شي، او ژی ګاني قطر یې لس سانتي کوشنی وي او منځ یې ترې ستر، او په شګلنه پانه یې ښه مخې چې خویه شي او د غوځانو په پوټکو یې وهي چې قهوي رنګ واخلې، او بیا پرې د غوایي پوستکی کش کوي، او دوې وهونکي موتې (لاسرکي، دسترکي) یې هم له همدغه لرګي ځخه جوړ وي، د برابر ډول اوږدوالی ۱۰۰ سانتي مېتره او قطر یې ۸۰ سانتي مېتره وي. (لویس ډوپري، ۲۰۰۲ زیږدی، د اي ټمبونی یا افنډیکس اي چوپړی) (نصر الدین، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۴۵چوپړی)

۳۵:- د ټاټوبي لرغوني ډولو انځور (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶:- دوې ډولچيان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شيبې انځور (# ۳۶ انځور)

۳۷:- دوې ډولچيان له ډولو سره د ټنګټکور د شيبې انځور (# ۳۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۸:- دوې ډولچيان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شيبې انځور (# ۳۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3 .3 .6 ډولک:

د وهلو ساز دی، يوه مخه دی چې دوې تبلې (طبلې) لري په ګردبڅ کې ډېر دود لري، د شهوې او غوځ له لرګيو څخه جوړېږي او پر مخ يې د اوزې پوستکی کش کيږي، د هرې تبلې په سر يې د منځ برخه کې د اته سانتي مترو په کچه ګرده توره ټاپه وهل کيږي، د دې دواړو تبلو يا ګړيو سرونه په پړو باندې کش شوي وي چې ټاکلی کنټرول د کشکولو د تبلې لاندې لورې ته ټينګ وي، چې په کومه کچه يې کش يا سخت کولی شي چې ټينګ يې کړي، د ساز په لاندې برخه کې اسماني رنګه حلقه (ټوکي) د ساز نه ګرد چارپېره تاوه وي د پانې باندې اغوستل کيږي او وېستل کيږي، ډولک د ډولک په لرګي باندې وهل کيږي چې نوموړی لرګی د غوځانو وي، ډولک نغارې ته ورته دی چې په مرکزي اسيا کې دود لري، او لس سره موډرنه ډولک چې په اسبانو کې ټمبل شوي وي ټيټ او جيګ شتون لري، ستره تبله يې ۲۱ سانتي مېتره قطر او ۱۰ سانتي مېتره ژوروالی لري، کوشنۍ تبله يې ۱۹ سانتي مېتره قطر او ۹ سانتي متره ژوروالی لري، د ډولک لرګی هم ۲۴ سانتي اوږدوالی او ۱،۵ سانتي مېتره پېړوالی لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۳۹:- ډولک د ډولونو انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4 .3 .6 زنګ (تال):

د وهلو ساز دی، له دوې مسي کوشنيو پيالو څخه جوړ شوی دی، چې د هندستان حنياګران يې د سندرو ويلو په دوران کې دواړه پيالې سره جنګوي او چې تر کوم اواز راوځي ورته پام کوي او خپلې پخښې دربه وي، تال او زنګ يو يکړ اواز دی، چې تال په هندستان کې او زنګ په ايران کې دود درلوده، ايران د لارستان اوسيدونکي لبندی (کمانچې) ته تال وايي، لوړې لبندی خلاصه کاسه شاته لري، لوړ لاستي لري د عادي لبنديو څخه دي، درې سپمه لري او له دوې وو يوه، يوه اوسپنېز کوشنيو ديرو څخه جوړ شوي دي چې په لاس کې نيول کيږي او له يوه او بل سره وهل کيږي، نومړی ساز د ټاټوبي په شمال او سويل کې ترې ګټنې اخستل کيږي او په ننګرهار او هرات کې هم له دوې تاره، طبلې او رباب سره وهل کيږي.

۴۰:- د زنګ (تال) انځور (# ۴۰ انځور)

۴۱:- د زنګونو (تالونو) انځور (# ۴۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5.3.6 اړخبغلی، يوه سره (زېر بغلي):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، ايراني تنبک ته ورته دی، چې په ټوله کې د خوشيو له ختي څخه جوړېږي، د اړخبغلي کوشنی سر خلاص وي، او لوی سر يې د اوزي يا د هوسۍ له پوستکي يا څرمنې باندې پوښل کېږي، د دواړو لاسو د ګوتو باندې وهل کېږي، اړخبغلی ۴۲ سانتي مېتره اوږدوالی او ۱۹ سانتي مېتره قطر لري، نوموړی وګړني ساز چې د شوې له لرګي څخه هم جوړېږي، نومړی ساز د ټاټوبي په خيتځ، شمال او سويل کې تره سندرغاړې ډېره ګټنې اخلې. په ختيځ کې سرغندوی اړخبغلي وهونکی توتي په نوم و د مهترلام د زيارت کلي اوسيدونکی و، چې ۱۳۱۰ زېږدي کې يې اوستاد ګل محمد ګلکي ته ښودله، د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۳۲چوپړی)

۴۲:- اړخبغلی، يوه سره يا زېر بغلي انځور (# ۴۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6.3.6 تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، چې په تکراري کلونو کې افغانستان ته راوړل شوي دي، د ډهلي د ښوونځی له پامه طبل او ډول ويوکی له دوې سرو څخه اخستل شوی دی، چې پخوا به يې ورته ميردنګ (پخاوج) ويل، تبله له دوې استوانه يې يکړو څخه جوړه شوي ده، چې سترې برخې ته يې بم او کوشنۍ برخې ته يې زيل (کاتي) وايي، چې په اوسني پېر کې د ټنګټکور ناستو کې د افغانستان، هندوستان او پاکستان په قوالي، چشتي په سندرو کې ترې ډېره ګټنې اخستل کيږي. په نوې پېر کې برېښنايي او غږېزه ډولکي ډېر ګړندی دود لري په پخښه لرونکي اوسپنېزو ځاپرځای کونکو کې ټينګيږي، چې درې ستر او دوې کوشني ډولونه لري، او درې داني د ژېړو نالبکيه (يوه يې ۴۰، دوېيمه يې ۶۰ او درېيمه يې ۸۰ سانتي متره وي) لري چې ټول د يوې الې په ډول درې غټ ډولونه سره خوا پرخوا دوې کوشني له دوی نه لږ لوړ وړاندې، او دوې نالبکيه يې ښې او يوه نالبکی يې ګسټ لورې يوه د بل له پاسه په ولاړه ټمبل شوي وي. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۳۴چوپړی)

۴۳:- د تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې) انځور (# ۴۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7.3.6 منګی (ګړی):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، چې کلالان منګی جوړ کړي له اومه ختې څخه او د تنور په منځ کې يې ختين ګړی پوخ کړي چې د ابو ساتلو او سړولو ته برابر وي پرې ربړ او د څېرلې پوستکی ټينګ و تړې، او په يوه لاس يې وهي، نوموړي ساز سره نکلي کاسه يا لوښی کاروي چې ځينې وخت يې په نرې دړې او اوسپنيز ګلاس کاسه وهي او په ښې لاس يې منګی وهي، منګی چې سر يې ۱۵ سانتي مېتره قطر لري او منځ يې له اوبو تش وي. په ننګرهار، لغمان، کونړ او نورستان کې او د نويو زلمو له لورې په دېرو کې ډېر وهل کيږي. ,, له يوه لورې په اسانۍ جوړيږي او له بل لورې په اسانۍ لاسته راځي. ،، (جان بيلي، ۱۹۸۸ زيږدی، ۱چوپيړی)، (صفی الله، ۲۰۲۲ زيږدی، ۱۱ چوپيړی)

۴۴:- د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګيماری غوث الدين لالا انځور (# ۴۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. يادونه:

د ټاټوبي سرغندوي ربابيان دي اوستاد رحيم خوشنواز، هفته ګل ربابي او سيد حسين اغا، سرغندوی تنبور غږوونکی دی اوستاد بهاوالدين مزاري چې نړی وال نوم لري، د حراتی دوې تاره غږوونکي اوستاد عزيز هروي او اوستاد ګدامحمد دي، سرغندوی ډولچي دی حيات الله قرباغی د خان قرباغي زوی، زرين، چينار ګل وردګ، سرغندوی تبله چې دی اوستاد رحم الله لغمانی، سرغوندوی ارمونيه چي دی اوستاد ګل محمد ګلکی شېرزاد او اوستاد ملاجان ملاګی نيازی، سرغندوی دايره وهونکی دی بريالی هېلمندی، سرغندوی تولی وهونکی دی اوستاد ګل محمد ګلکی شېرزاد، سرغندوی دمبوره چي دی حاجي رنګين شبرغانی.

۴۵:- د کابل اېنټرکانټينينټل هوټل د ټنګټېکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونيې سره، ګسټ لاس ته يې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې دوګړه چې له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (ليکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانيسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي اليا فردوس انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8. د انځورونو معلومات

1. د رباب انځور
2. رباب د ښاپ، ځنډي او نس انځور
3. د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبياتو پوهنځی زده کړيالي فضيله ضمير انځور
4. د کابل سرينا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور
5. د تنبور انځور
6. کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکې او د زده کوونکو انځور
7. د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور
8. د چنګ انځور
9. د څلور تاره انځور
10. د دمبورې انځورونه
11. د دوې تاره انځور
12. د غجکې، چېغکي يا رېچکي انځور
13. امين غجکماری چېغکه يا رېچکه يې له مومن غوړيو له تيم څخه جوړ کړې او وهې يې او کاکړی غاړې ورسره وايې له څو تنو مجاهدو ملګرو سره يې انځور
14. د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجکماری چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهاری لنډی رباب ودرولی او کيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانی دمبوره ودرولي انځور يې ليکوال پرې کړی
15. د سرېندې يا څرېندې ډولونو انځور
16. د ټاټوبي د ټنګټکور الې چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښي اړخ ته يې يو رباب او دوې تولې ايښې دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره ايښې دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ټاټوبي بلوڅي ټنګټکور کې د ديرا او سرېنده سره ګډ انځور

18. سرنی د نورستان واماى سېمې پورې اړه لري، د سرنی انځور

19. د شپېرتاره انځور

20. د بينجو انځور

21. لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور

22. د واج (وونز) انځور

23. کانتيوا او د نورستانى مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرندي، ايتالياوى دره ګرځندوى په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرندي، ۱۹۶۸ زېږدى، ۱۴۱ چوپړى)

24. نورستانيانو د ګډې نڅا انځور

25. د دبه نى (دبني سورنى) يا د سرنې ډولونو انځور

26. د سورنى او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنيچي او ډولچي سره.

27. سورنى (سورنا، سورناى) شريف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنى باجې، ډولک او ډول انځور

28. د رنګړى (تولى، توله، غوږګه، کړکى يا نى) ډولونو انځور

29. نورستانى ښځې د تولى غږولو انځور

30. جانان غزنيچي عابد د تولى غږولو انځور

31. د ارمونيې، هارمونيې يا باجې انځور

32. الله بخښلى احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونيې وهلو په دوران له الله بخښلي اوستاد نبى ګل او الله بخښلي اوستاد ولي سره انځور

33. کابل د هنرونو ستر ښوونځي د زده کوونکو انځور

34. د دايرې (ديرا) انځور

35. د ټاټوبي لرغوني ډولونه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

36. دوې ډولچیان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شیبې انځور

37. دوې ډولچیان له ډولو سره د ټنګټکور د شیبې انځور

38. دوې ډولچیان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شیبې انځور

39. ډولک د ډولونو انځور

40. د زنګ (تال) انځور

41. د زنګونو (تالونو) انځور

42. اړخبغلی، یوه سره یا زېر بغلي انځور

43. د تبله (طبله، دوې ګړیه، دوګړې) انځور

44. د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګیماری غوث الدین لالا انځور

45. د کابل اېنټرکانټینینټل هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونیې سره، ګسټ لاس ته یې ربابي له رباب سره، ښۍ اړخ ته یې دوګړهچي له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (لیکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانیسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي الیا فردوس انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

9. Bibliography بيبلو ګرافي

د هغو ليکونو لېست چې په يوې سکالو (موضوع) يا کښونکي (مولف) پورې اړه و لري.

John Baily, (1973-2003), Music and censorship in Afghanistan, ***Music and the Play of Power in the Middle East, North Africa and Central Asia. Laudon Nooshin,***

[http://www.gold.ac.uk/music/staff/baily]

John Baily, (1988), Music of Afghanistan: ***Professional Musicians in the City of Herat, Cambridge Studies in Ethnomusicology, Cambridge University Press, UK,***

[http://book(s. google.co.uk/books?id=uSE9AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=herat+music+john+baily&source=bl&ots=tpnRnJycXk&sig=LDd-UWN_Is2GeTBe1)9fo_s8vT00&hl=en&ei=7iQaTefHDZOKhQeAzaC4Dg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CC0Q6AEwAw#v=onepage&q&f=false]

Louis Dupree, (18/07/2002), Afghanistan, ***Oxford University Press, United states of America.***

جان بيلي. دوکتور. (۱۳۵۱ څخه تر ۱۳۸۲ لېږدی، ۱۹۷۳ څخه تر ۲۰۰۳ زيږدی)، ټنګټکور او سانسور په افغانستان کې، د ټنګټکور ليکی د ځواک ترلاسه کول په منځنۍ ختيځ، د افريقا په شمال او منځنۍ اسيا کې، لندن چاپ ۲۰۰۳ زيږدی ، چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفی الله فردوس. ډيپلوم. انجنير. (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کي د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه. [http://www.ketabton.com/book/id/820]، [31 January 2016]، 22:18 د شپې.

صفی الله فردوس. ماستر. انجنير. (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]،
[November 11 2022]، 11:40 د ورځې.

نصر الدين سلجوقي. (۱۳۸۳ هجري، ۲۰۰۵ میلادی)، موسیقي و تیاتر در هرات، ویراست فرامرز تمنا، تهران، انتشارات توس، شابک ۹۶۴-۳۱۵-۶۲۵-۷، صفحات ۱۴۵-۱۰۷.

https://www.iranketab.ir/book/54224-music-and-theater-in-herat

تحول موسيقي در افغانستان، نوشته داكتر عبدالوهاب مددي.

Published by open concept on Sun, 09/14/2008- 13:46

https://fis-iran.org/fa/irannameh/volxxii/afghan-music

https://soundcloud.com/AhmadZaher

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2013/04/130212_mar_afgmusic_history_music_assadullah_shour.shtml

نګاهي به تاريخچه موسيقي افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130426_k03_afgmusic_rap_in_afghanistan_kawoon.shtml

(c) ketabton.com: The Digital Library

تب موسيقي رپ در افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130308_mar_afgmusic_farhad_darya_on_afg_music.s

از خاموشي تا جيغ، موسيقي افغانستان در يک دهه گذاشته

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130212_mar_afgmusic_legacy_of_old_artist_siasang.sh

ميراثي که استاد قاسم به موسقي افغانستان بجا گذاشت

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130327_k04_afgmusic_pop_zainab.shtml

سفر از خرابات به پاپ

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130216_afgmusic_groups_hasanzada.shtml

نگاهي به ظهور و افول گروه های موسيقي افغانستان

Simon Broughton, Mark Ellingham, Richard Trillo. (1999) "World Music: Latin & North America, Caribbean, India, Asia and Pacific" p.3

[https://books.google.com.au/books?id=QzX8THIgRjUC&pg=PA3&dq=afghan+music&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjujOq3ubbY

(c) ketabton.com: The Digital Library

AhWJxbwKHQeUCaEQ6AEINzAD#v=onepage&q=afghan%20 music&f=false]

Mikalina (http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm)

Archived (https://web.archive.org/web/20051104054505/http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm).

Wayback Machine 2005-11-04 at the

https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/185296

Piero Morandi, Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, 1968. Page # 141

پيرو مرنډي، ایټالیاوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، ۱۹۶۸ زیږدی، ۱۴۱ چوپړی

د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ ځېره، د نڅا تیارول،

https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wp-content/uploads/sites/984/2021/03/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf

ABODE
MUSIC AND POEMS

Research papers

MSc.Eng. Safiullah Firdows

January 1, 2023

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library